

CSICKÓ MÁRIA

Képviselői pályaképek 1947–1953

A dolgozat az 1947-es választásokon parlamenti tagságot nyert 244 nem munkáspárti képviselő életútját követi nyomon, különös tekintettel az 1947 augusztusától 1953 júniusáig terjedő időszakra. Úgy hisszük, hogy e pályaképek túlmutatnak az egyes ember sorsának emelkedésén, illetve süllyedésén, a jelzett évek politikai-társadalmi viszonyainak egyik lenyomatát adják. Amennyiben pedig az életutakat összevetjük egymással, a kor specifikus vonásai tárulnak eléink. A kiválasztott csoport azért felelhet meg e követelménynek, mert összetételében nem egyfajta önkényesség, hanem az országgyűlési választások útján megkérdézett magyar társadalom 1947-es szerkezete és tudati állapota nyer kifejezést. Képviselőt és választóját ekkor társadalmi helyzetén túl az rokonítja, hogy a társadalmi-politikai változásokat azonos reményekkel és félelmekkel szemlélik, hasonló tapasztalatok formájában élik meg. Utalnunk kell másrészt a kettőjük politikai súlya közt mérhető különbségre, ami a nagy társadalmi változások idején azonosíthatóságuknak határt szab, és ami a velük szemben alkalmazott politikai módszereket időben és erély dolgában eltéríti egymástól.

Magyarázatra szorul az a kérdés, hogy miért nem terjed ki a kutatás az MKP és az SZDP képviselőinek életére, jóllehet a teljesség ezt követelné, azonkívül néhányuk sorsa nemcsak megegyezik a nem munkáspártiak pályaképével, de mellőzésük, esetenkénti tragédiájuk túl is megy azon. Eleve lemondunk erről a vállalkozásról, mivel alapvetően az a probléma foglalkoztatott bennünket, hogy az MKP pozícióinak megerősödése és az egypártrendszer bevezetése idején milyen helyet képes magának biztosítani a társadalom munkásosztályon túli része az érvényes politikai felállásban, és a politika aktuális fordulatai miképpen érintik magánéletüket. Természetesen nagyfokú leegyszerűsítés a „munkásosztály = munkáspárt” képlet, valamint az SZDP és az MKP társadalmi bázisának egymással való megfeleltetése, de hogy valamiképpen behatárolhassuk kutatásunk körét, e tételeket kellett használnunk, vállalva alkalmazásuk összes ódiumát.

Az országgyűlési választásokon induló pártok és a nem munkáspárti képviselők száma

Az Országos Nemzeti Bizottság (ONB) 1947. július 30-i ülésén döntött az 1947. augusztus 31-i országgyűlési választásokon indulni kívánó pártok részvételi jogáról. Tizenegy esetben hozott kedvező elbírálást, és végül – egy visszalépés után – a Magyar Kommunista Párt (MKP), a Szociáldemokrata Párt (SZDP), a Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt (FKgP), a Nemzeti Parasztpárt (NPP), a Demokrata Néppárt (DNP), a Magyar Függetlenségi Párt (MFP), a Független Magyar Demokrata Párt (FMDP), a Polgári Demokrata Párt (PDP), a Magyar Radikális Párt (MRP) és a Keresztény Női Tábor (KNT) szállt harcba a szavazatok megszerzéséért.

A 244-es szám a pártok választási eredménye alapján képződött mandátumok mennyiségéből következik. (1. táblázat)

A mandátumok és a képviselők száma összeg szerint megegyezik, az arányokban viszont kisebb eltérések mutatkoznak. Az MRP például 6 helyet szerzett a választásokon, mégis 7 radikális párti politikus útját követjük nyomon; az MFP 49 mandátumot kapott, ennek ellenére a parlamentben csak 46-an képviselték ezt a csoportot. Egy-egy a különbség az FKgP és az FMDP esetében. Két választás

1. táblázat

A mandátumok, a vizsgált életutak és a rekonstruált pályaképek száma pártok szerint

Pártok	FKgP	NPP	DNP	MFP	KNT	FMDP	PDP	MRP	Összesen
A mandátumok száma ¹	68	36	60	49	4	18	3	6	244
Vizsgált életutak száma	69	36	60	46	4	19	3	7	244
A rekonstruált életutak száma	38	28	31	21	3	11	3	6	141

között a mandátumok száma összegében, még inkább a képviselők személyében változhat. Az MFP esetében az történt, hogy a parlament összeültekor három képviselő több mandátumot is bírt, amiről ugyan lemondtak, de helyükre már nem hívhatták be a listán utánuk következő személyt, mivel a párt valamennyi mandátumát megsemmisítették. A behívási gyakorlatra álljon itt az MRP példája. A választási eredmények alapján Zsolt Bélára egy, Peyer Károlyra pedig – mivel a legtöbb helyen ő szerepelt listavezetőként – öt mandátum esett. A mandátumok újraelosztása körül óriási vita robbant ki a pártban, ami a sajtó és a parlament nyilvánossága előtt vetette utolsó hullámain. A kérdés végül Peyer emigrálása folytán oldódott meg. Az így felszabadult öt helyre ugyanannyi régi radikális párti személyt hívtak be. Amikor összeállítottuk a vizsgált képviselők listáját, úgy próbáltuk kiküszöbölni a létszámingadozásokból következő nehézségeket, hogy a parlament üléseinek sorából kijelölünk kettőt, az 1947. október 2-át (3. ülés) és az 1947. december 13-át (31. ülés), és azoknak a képviselőknek a pályájára terjesztettük ki a kutatást, akik e két dátum között voltak parlamenti tagok. A határpontok megválasztásánál az volt a szándékunk, hogy az így összeállított névsor az eredeti választási eredményeket tükrözze, tehát az MFP képviselőit is ölelje fel, másrészt viszont legyen mód arra, hogy az MRP történetét a régi párttagok életútja alapján követhessük végig.²

Az életutak forrása és a kutatás eredménye (2. táblázat)

A képviselők egy részének (60) pályaképét az 1945 óta megjelentetett kiadványok alapján sikerült rekonstruálnunk.³ Ez főképpen a pártok prominens tagjaira érvényes. A kutatás szempontjából azok a képviselők jelentettek problémát, akik egyik napról a másikra nyerték el megbízatásukat, és aztán ugyanilyen hirtelen tűntek el a történelem süllyesztőjében. Az ő esetükben kérdőíves módszerhez folyamodtunk. A tőlük (36) kapott válaszokra hagyatkozva, ha pedig már elhunytak, akkor a hozzátartozóik által adott feleleteket felhasználva (45) próbáltuk számba venni pályájuk alakulását.

A „hiányos életrajzok” kifejezés arra utal, hogy a korszak történetét feldolgozó monográfiák, a korabeli sajtótermékek utalást tesznek a képviselőkre, így életük egy-egy szakasza felderíthető. Politikai pályájuk határpontjairól pedig az országgyűlés hivatalos kiadványaiból szereztünk információt.

¹ A magyar népi demokrácia története, 1944–62. Bp. 1978. 109.

² A képviselők neve az 1947–51-es országgyűlés általános mutatójából való.

³ Magyar életrajzi lexikon, Bp. 1967–1981., Ki kicsoda? Bp. 1981., *Halasi László*: Budapesti közéleti névmutató 1945–50. Bp. 1980., *Szy Tibor*: Hungarians in America, New York, Hungarian Univ. Ass. 1963., *Fekete Márton*: Prominent Hungarians home and abroad, London, Szepsi Csombor L. C. 1979.

2. táblázat

Az életrajzi adatok forrásai

Nyomtatott források alapján	Kérdőíves módszer alapján	
	képviselő ⁴	hozzátartozó ⁵
60	36	45
	141 (57,8%)	
	103 (42,2%)	

Amikor az adatok összegzésére kerül sor, mindig megemlítjük, hogy a számok valamennyi nem munkáspárti képviselőre vonatkoznak-e, vagy csak a 141 teljes életrajzból következnek. A 141 pályakép alakulásából levont következtetéseket csak akkor hosszabbíthatjuk meg a 244 képviselő irányában, ha a 141 személy párthovatartozása nagyjából megfelel az összes nem munkáspárti képviselő pártmegoszlásának. Az 1. táblázat alsó két sorának összevetéséből kiderül, hogy ez az előfeltétel esetünkben teljesül.

Kutatási módszerünk fokozottan megkívánja a forráskritika alkalmazását. Ahol az adatszolgáltatók a képviselő hozzátartozói, ott ők maguk is utalnak arra, hogy esetenként nem ismerik a pontos választ. Ilyenkor szintén a feldolgozásokhoz és a korabeli sajtótermékekhez fordultunk segítségért. Van azonban néhány, a téma szempontjából különösen fontos kérdés, ahol csak a leírt válasz adhat felvilágosítást. A pártok elsorvasztása kapcsán nem lényegtelen, indítottak-e bűnvádi eljárást a képviselők ellen, internálták-e őket. Úgy hisszük, hogy aki már vállalkozott a kérdőív kitöltésére, az nem siklik át életének ezen szakaszán sem, ezért a válaszokat, az összevetés lehetőségének hiányában is, elfogadjuk.⁶

A 36 kérdés egyik fele a képviselő családi és életviszonyaira, a másik pedig politikai tevékenységére irányul. A két terület nem határolódik el egymástól, hiszen a kor alapvonása, hogy a magánélet is átpolitizálódik.

⁴Szeretnénk köszönetet mondani az alábbi képviselőknek, akik a kérdőív kitöltésével lehetővé tették e munka létrejöttét: Barcs Sándor, Csala István, Gaál Ferenc, Huszti Dénes, Pártay Tivadar, Kósa András, Pongrácz Tibor, Szolnoki István, Vaszkó Mihály, Gosztonyi János, Hegyesi János, Mikita István, Pál József, Válóczy János, Kerek Gábor, Gém Ferenc, Nyiri Sándor, Nagy István, Horváth János, Balogh András, Berkes János, Bocskai István, Farkas György, Keresztes Sándor, Kovács László, Matheovits Ferenc, Szabados Pál, Tuba István, Zomborovszky János, Bodnár János, Nagy Lajos, Ugrin József, Vörös Lajos, Futó Dezső, Komlós Imre, Pardy Ferenc.

⁵Ugyancsak köszönetet mondunk az alább felsorolt, már elhunyt képviselők hozzátartozóinak, akik rendelkezésünkre bocsátották a keresett adatokat: Bakó Sándor, Cseh-Szombathy László, Guba Mihály, Kovács István, Kovács József, Mihályfi Ernő, Patonay Elek, Pongrácz Aladár, Rácz Lajos, Szántó Vezekényi István, Szenthe József, Taksonyi János, Vata Ernő, Belényesi Zsigmond, Kamjén István, Kiss Lajos, Tomasoovszky András, Tóth Endre, Horváth István, Barkóczy József, Bus Imre, Csépe Jenő, Eckhardt Sándor, Kántor József, Pécsi József, Pörmecky József, Rónaszéki Lajos, Tóth László, id. Tóth László, Hajdu Kálmán, Chikán Kálmán, Hódy György, Joó József, Uczekay Mihály, Vásáry István, Falcione Kálmán, Miklós Imre, Hegyaljai Kiss Géza, Kiss Ferenc (félegyházi), Kiss Ferenc (kaposvári), Lukács Vilmos, Kunszery Gyula, Gróh József, Kisházi Mihály, Geleji Dezső.

⁶Két személy éppen meghurcoltatására hivatkozva zárkozott el a kérdőív kitöltése előtt.

*A nem munkáspárti képviselők társadalmi összetétele
és a választás eredményei*

Amikor az életutakat összevetjük, először arra a kérdésre keressük a választ, hogy a pártok mögött valójában mely rétegek reprezentánsai állnak; a képviselők életének egyes mozzanatai milyen célokat, hagyományt, politikai gyakorlatot takarnak. Különösen fontos számunkra az, hogy megtudjuk, a felszabadulás óta eltelt évek változásai és politikai küzdelmei milyen irányban integrálták tovább törekvéseiket.

A képviselők pártmegoszlásakor tulajdonképpen már történt utalás a választás eredményére, hiszen a mandátumok számát eleve annak alapján állapították meg. Egy lényeges tényező azonban szükségessé teszi, hogy százalékban is kifejezzük a pártokra esett szavazatok mennyiségét.

3. táblázat

Az 1947-es választási eredmények és a pártok mandátumainak a száma

Pártok neve	FKgP	NPP	DNP	MFP	KNT	FMDP	PDP	MRP	Összesen
A választás eredménye %-ban	15,4	8,3	16,4	13,4	1,4	5,2	1	1,7	
A mandátumok száma	68	36	60	49	4	18	3	6	244

A táblázatból kitűnik, hogy a DNP kapta a legtöbb szavazatot (16,4%), Barankovicsékat csak az MKP előzte meg (22,3%). A DNP után az FKgP következik 15,4%-os, majd pedig az MFP 13,4%-os eredménnyel. Ennek ellenére az FKgP 68, a DNP pedig 60 mandátumot tudhatott magáénak. Ugyancsak érdemes összevetni az NPP és az FMDP adatait. Az NPP-re esett a szavazatok 8,3%-a, az FMDP-re 5,2%-a. Mégis az NPP a Balogh-párt mandátumainak kétszeresével rendelkezett. A két jelenség magyarázata az, hogy a választási szövetségre lépett pártok (MKP, SZDP, FKgP, NPP) a választási törvény értelmében az országos lajstrom 60 mandátumának 80%-át is egymás között oszthatták fel. A táblázatban eltekintettünk a nem munkáspártok választási eredménye összegzésétől, mivel ilyen jellegű tömörülést a jelzett időszak nem hozott magával.

Demokrata Néppárt⁷

A DNP bemutatása 31 teljes életrajz alapján történik, 29 személynél töredékesek ismereteink. Barankovics István a koalíció ellenzékének nevezte pártját. A DNP a népi demokratikus fejlődéssel szemben a keresztény állameszme 20. századi megvalósítását, a szabadság-egyenlőség eszméjére és az isteni törvényekre épülő társadalom megteremtését ígerte követőinek. A nyugat-európai kereszténydemokráciát tekintették példának, másrészt programjukban az 1945 óta zajló folyamatok kritikája jutott kifejezésre. A DNP világnézeti, de nem felekezeti pártnak hirdette magát. A párt képviselői abszolút többségben (28) római katolikusok, de 2 református és 1 görög katolikus is van soraikban.

⁷Az egyes pártok történetéhez a következő feldolgozásokra támaszkodtunk: *Izsák Lajos*: Polgári ellenzéki pártok Magyarországon 1944–49, Bp., 1983., *Vida István*: A Független Kisgazdapárt politikája 1944–47, Bp., 1976., *Tóth István*: A Nemzeti Parasztpárt története 1944–48, Bp., 1972., ill. *Varga F. Jánosnak*: az MRP történetével foglalkozó, a Történelmi Szemlében megjelent tanulmányai.

A DNP nem volt a katolikus egyház politikai eszköze,⁸ de az alig három hétig tartó választási hadjárat azt bizonyította, hogy az alsópapság szívesen fogadta a Barankovics-pártot, mely a forradalom befejezését kívánta, azonban nem utasította el teljesen a népi demokrácia addigi vívmányait.

Nyolc képviselő életrajzából kitűnik, hogy kötődésük a katolicizmushoz több volt, mint egyszerű vallásosság. Az egyház által létrehozott KALOT-mozgalomban – ahová öten kapcsolódtak – nemcsak hitük nyert megerősítést. Mivel e szervezeteken a nyilas- és németellenes ideológia is átcsörgedezett, pozitív élményként rögzült a keretei között folytatott tevékenység. Ez áll a népfőiskolákon való részvételre is. Katolikus ösztöndíj segítségével két képviselő szerzett diplomát; szintén ketten a Hivatásszervezetben voltak aktívak. Számukra az egyház működése érdekvédelmi feladatok ellátását is jelentette. Volt aki vallási egyesület révén „jutott el Szárszóiig” (1). A felsoroltak azt a meggyőződést erősítették, hogy az új Magyarországon is van jövője a cselekvő kereszténységnek.⁹ Míg az MKP és a többi koalíciós párt az egyház régi és új szervezeteinek életre keltésében – sokszor jogosan – a reakció térhódítását látta és erélyesen fel is lépett ellenük, addig az adott helyszínen a rendeleti úton végrehajtott beavatkozás ellenállást szült.¹⁰ Ahhoz, hogy a képviselők társadalmi hovatartozását be tudjuk mérni, származásuk, iskolai végzettségük és jövedelemforrásuk összevetését hívjuk segítségül.

4. táblázat

A DNP képviselőinek származása

Értelmiségi	7	munkás	2
Paraszti	18	alkalmazott/önálló kisiparos	4
Összesen			31

5. táblázat

A DNP képviselőinek iskolai végzettsége

jogtudományi	7	felső-kereskedelmi	1
befejezetlen jogtud.	2	érettségi	2
bölcsészeti	3	mezőgazd. szakiskola mestervizsga	3
mezőgazdasági akadémia	3	elemi iskolai	9
tanítói	2	összesen	31

⁸ Barankovics és Mindszenty kapcsolata már 1945-ben megromlott. Kettőjük egyetnemértése mögött a Barankovics által képviselt haladó katolicizmus és Mindszenty merev, konzervatív magartásának összeegyeztethetlensége feszült.

⁹ Nehezen hitték el például a katolikus népfőiskoláról az alábbi megállapítást: „A népfőiskola beteg kinövése volt a régi rendszernek. Fel kell világosítani az embereket, hogy ezekre már nincs szükség.” (Szücs Ferenc felszólalása a megyei titkárok 1945. aug. 5-i ülésén, HNFA, Az 1979-es parlamenti találkozó anyaga, 14. dosszié (6.)

¹⁰ 1946-ban feloszlatták a KALOT-ot, a Cserkészszövetséget, valamint még másfélezer társadalmi egyesületet és egyházi ifjúsági szervezetet.

6. táblázat

A DNP képviselőinek jövedelemforrása

értelmiségi pálya (ügyvédi, tanári, lapszerkesztői)	14	önálló műhelytulajdon	1
földművelés gazdálkodás	14	kizárólag képviselői fizetés (1200 Ft/hó + jelenlétkor napi 35/50 Ft)	2
		Összesen	31

A három táblázatból kitűnik, hogy a képviselők paraszti és értelmiségi kötődésűek, foglalkozásuk, illetve származásuk révén esetleg mindkét irányban erős szálakkal kapcsolódtak. Az értelmiségi családból jövő képviselők (7) valamennyien ügyvédek, tudósok, lapszerkesztők lettek, neveltetésüknél fogva érzékenyen reagáltak a szociális problémákra, a demokratizálódást helyeselték. De ebből a környezetből is vezetett azért út Mindszenty felé. Mind a foglalkozás, mind pedig a származás szempontjából érdemes megvizsgálni, mit jelent a „gazdálkodó” kifejezés a DNP képviselőinél. A 18 parasztszülő többsége (10) a középparasztság soraiból való, mely réteg két irányban kiegészül, egyrészt a gazdag-(2), másrészt a kisbirtokos és szegényparasztsággal (6). A 14, 1947-ben földműveléssel foglalkozó képviselő saját birtoknagysága 8 holdtól 70 holdig terjedt (átlagosan 20–35), de ehhez bérlemény is járult, vagy más tulajdonú föld feletti felügyelőség. A belterjes gazdálkodási forma, az esetenként országosan is jegyzett termelési eredményeik hozzáértésüket és szorgalmukat bizonyítják, de egyúttal növelték az önálló egzisztencia létjogosultságába vetett hitüket is. A parasztság kezdeményező részének képviselői ők, akik ha máshol nem, az egyház helybeli, világi szervezetében töltöttek be kisebb funkciót, de feltűnnek a háború előtti önkormányzati testületek soraiban is (3). A felszabadulást követően ugyan csak két képviselő tevékenykedik földosztó bizottságban, de négyen tagjai a lakhelyük szerinti nemzeti bizottságnak, egy személy pedig a városi képviselő-testületnek. A 14 gazdálkodó mindegyike elvégezte az elemi iskola 4 osztályát, egy érettségivel, kettő mezőgazdasági akadémiai oklevéllel a birtokában folytatott földművelést, ketten mezőgazdasági szakiskolai bizonyítványt szereztek. Részt vettek az aranykalászos és népfőiskolai mozgalom keretében szervezett gazdatanfolyamokon. Nem zárkóztak el a szövetkezés bizonyos formái előtt sem, sőt maguk is kezdeményezőként léptek fel, hogy kivédjék a gazdaságpolitika rájuk nézve kedvezőtlen hatását.¹¹ Paraszttudatuk forrását a háború előtti kisgazdapárt és a Parasztszövetség hatásában kereshetjük. A felszabadulás előtt a DNP-ből senki sem volt képviselő, néhányan azonban már ekkor is foglalkoztak politikával. 1945-ben a 31 főből nyolcan kerültek be a parlamentbe az FKgP listáján, és ők – Bálint Sándor és Eckhardt Sándor kivételével – valójában kisgazdák is voltak. Az FKgP-ben helyi és megyei pártfunkciót töltöttek be. Rajtuk kívül még tizenhárman vallották magukat e párt-hoz tartozónak 1945–47 között. A fennmaradó 10 személy vagy nem rendelkezett párttagsággal, vagy az 1945-ös Keresztény Demokrata Néppárt alapító tagja volt. A DNP választási sikere mögött az FKgP-ből való kiábrándultság ténye húzódik meg. A parasztembereknél elsősorban Nagy Ferenc, Kovács Béla és Varga Béla sorsa érlelte meg az elhatározást, hogy háttal fordítsanak az FKgP-nek. A DNP a vallásos erkölcsiség fényében több sikerrel hangoztathatta az egyéni kezdeményezés szabadságát, mint a Nagy Ferenc-i vonalat feladó kisgazdapárt. Emellett Barankovics István és a köréje csoportosuló tisztá múltú tudó ok – a lapszerkesztő Mihelics Vid, az író Rónay György, akik bizonyítani kívánták a vallásos értelmiség Szekfű Gyula által annyira hiányolt kritikus, de cselekvő ma-

¹¹ Ez tükröződik Bus Imrénének a helybeli konzervgyár-szövetkezet alakulásakor elmondott beszédében. „A vesztett háború utáni gazdasági nehézségek következtében a gazdatársadalom vállára súlyosan neheztedek az államháztartás költségei, amit a jóvátételi kötelezettségeink is súlyosbítanak. Ha a gazdatársadalom csak a termeléssel foglalkozik és engedi, hogy termelvényeit egy más társadalmi réteg értékesítse, akkor kétkezi munkájának ellenértékét nemigen kapja vissza.” A szöveg eredetije Bus Imréné tulajdonában található.

gatartás létét –, személyükben is vonzották a vallásos érzületű tömegeket. A párt parasztképviselői respektálták Barankovicséket, ha nem is e baloldali csoporthoz tartoztak, inkább a centrumot alkották. Ezt támasztják alá a kérdőív azon feleletei, ahol a képviselők elvarátaikról tesznek említést. A 31 képviselő közül hatról állíthatjuk – saját megnyilatkozása és az ide vonatkozó történeti irodalom alapján –, hogy a Mindszenty-vonalhoz tartoztak, fenntartással, illetve ellenséges érzelmekkel viseltettek a népi demokrácia, főképpen pedig az MKP politikája iránt. Értelmiségiek és parasztok egyaránt vannak közöttük. A választások után lezajlott pártvezetőségi tisztújításkor azonban egyetlen jobboldali személy került csak fontosabb pozícióba. A párt vonalát a baloldali értelmiség határozta meg.

A választási eredményüktől függetlenül, a DNP jövőjét lényegében az dönti majd el, milyen irányban mozdul el az MKP a Barankovicsékkal szemben felvett „várakozó gyanakvás” alapállásából.^{1 2}

Magyar Függetlenségi Párt

A Pfeiffer-párt esetében is viszonylag szűk adatbázissal kellett megelégednünk (21 teljes életrajz). Az MFP, csakúgy mint a DNP, meglepő sikert ért el a választásokon, eredménye a kisgazdákétól csupán 2%-kal maradt el, és ez azt is jelentette, hogy több, a politikai életben névvel nem bíró gazda jutott mandátumhoz. Az ő esetükben, ha a családdal nem sikerült felvenni a kapcsolatot – s ez a párt tagjainak viszonylag magas átlagéletkorából (50) eleve adódott –, az eddig megjelentetett kiadványok kevés támpontot adnak életükhöz. Ha megnézzük a képviselőknek a parlamenti naplóban jelzett 1947-es foglalkozását, azt a megszorítást kell tennünk, hogy a bemutatásra kerülő 21 életút a gazdaréteget a pártban elfoglalt számarányánál kisebb mértékben reprezentálja.

A Pfeiffer-párt ugyan csak 1947. augusztus 4-én jelentette be hivatalosan megalakulását, mégis gyorsan kiépítette szervezeteit, mind a fővárosban, mind pedig vidéken. Erre azért kerülhetett sor, mivel a párt az 1947 nyarán megszűnt Sulyok-párt helyébe lépett, annak 1946 óta létező szervezetei Pfeiffer Zoltán mögé álltak. Ezek a csoportok lazán vagy alig kapcsolódtak a központhoz, igazi egységről, szervezeti munkáról nem lehetett szó esetükben. Létük egy életfelfogásnak a választás aktusában kimerülő megnyilatkozása volt. A párt önmagát a népi demokrácia igazi ellenzékének tüntette fel. A polgári demokrácia felsőbbrendűségét hirdette a népi demokrácia 1947-ig megvalósult formájával szemben. Az MFP tulajdonképpeni sikere is azért következhetett be, mert a konzervatív nézeteken túl, amit az állam és az egyház viszonya kapcsán juttattak kifejezésre, létező ellentmondásokra hívta fel a figyelmet.^{1 3} Elutasították a további államosítást, sőt az addigiak felülvizsgálatát követelték, mivel az állam tulajdonában levő üzemek – mutattak rá – deficitesen működnek. „Igazi” szövetkezetet kívántak az „államosított” szövetkezetekkel szemben. Ráműtattak a bürokrácia felduzzasztásának tényére, miközben szembeállították vele a B-listázáskor elbocsájtottak „tömegeit”. Felhívták a figyelmet a korrupció elburjánzására. Meghallgatásra talált a pártszempontokat sokszor abszolútizáló politikai gyakorlat bírálata, amit a szavazó maga is tapasztalhatott az igazolás, kitelepítés, bíraskodás folyamán. A „pártiktatúrával” és a „feudális renddel” a szabadság és magántulajdon elvét szegezték szembe. Az MFP általában a vallásos világnézet érvényesüléséért szállt síkra.

Ha a képviselők lakhelyét vizsgáljuk meg, valamennyire informálódhatunk támogatóikról is. Tizenegyen Budapesten, hatan olyan vidéki nagyvárosban éltek, ahol a gazdálkodás komoly hagyományokra tekintett vissza (Szeged, Makó, Baja, Debrecen, Szentes). Ez a kép alátámasztja azt az állítást, hogy míg a DNP falusi, addig az MFP városi pártként érte el legnagyobb sikereit (az MFP Baján a szavazatok 60%-át, Szegeden 52%-át kapta.)^{1 4}

A 21 képviselőből tizenketten a hagyományos városi középrétegekből származtak, akiknek a tőkés osztállyal való kapcsolata a felszabadulás után különösen felértékelődött. Nyolc képviselő gazdag- illetve középparaszt szülők gyermeke, és csak egy jött kispolgári környezetből.

^{1 2} Rákosi Máttyás: A fordulat éve, Bp., 1948. 195.

^{1 3} A párt programját közli Izsák Lajos említett könyve. 361–365.

^{1 4} Uo. 203.

Iskolai végzettségüket és foglalkozásukat az 1945–47. közötti politikai hovatartozásukkal együtt érdemes számba venni.

7. táblázat

Az MFP képviselőinek iskolai végzettsége

jogtudományi	9	középfokú	3
műszaki egyetemi	1	befejezetlen középfokú	2
közgazdasági egy.	1	elemi iskolai	2
katonai akadémia	1	mezőgazdasági akadémia	1
tanítói képesítés	1	összesen	21

8. táblázat

Az MFP képviselőinek jövedelemforrása 1947-ben

legmagasabb állami tiszt-ségből származó nyugdíj	2	részvénytársasági cégvezető	1
államtitkári jövedelem	1	lapszerkesztői	1
magas állami tisztség	2	gazdálkodó 100 hold felett	3
jogi pálya	5	gazdálkodó/kertész 50–100 hold	3
egyetemi tanári/tanítói fizetés	3	összesen	21

A 7-es táblázatból rögtön szembetűnik a képviselők magas iskolai végzettsége (14 felsőfokú). Ennek megfelelően alakul a foglalkozási táblázat. Külön említést érdemel azonban Dálnoki Miklós Béla személye és volt miniszterelnöki pozíciója, az 1945-ben miniszterként dolgozó Vásáry István és az 1945–47 között államtitkárként működő Pfeiffer Zoltán. Az értelmiségi pályára kerültek közül hatan már a háború előtt, négyen pedig a felszabadulással egyidőben építették ki kapcsolataikat a kiszagdapárttal. A háború idején szervezett demokratikus és függetlenségi megmozdulásokhoz négyen kapcsolódtak. Összességében az tette lehetővé szakmai és politikai előrehaladásukat a felszabadulást követően, hogy nem kompromittálódtak az előző rendszerben, a nemzeti összefogás szempontjából szövetségesnek számítottak, képzettségükre pedig nagy szüksége volt az FKGP-nek. A két egyetemi tanár, Zsedényi Béla és Moór Gyula országos tekintélyt élvezett. Őket és Dálnoki Miklós Bélát 1945 őszén a „közéleti és szellemi vezető személyiségek” sorában találjuk, akiket a koalíciós pártok egyetértőleg hívtak a parlamentbe. Moór Gyula demokratikusan gondolkodó, jó értelemben vett polgár,¹⁵ idővel azonban összeegyeztethetetlené válik világnézete a munkáspártok ideológiájával.¹⁶ A cégvezetői állás és az a közismert tény, hogy az MFP egyik képviselője a magyar fináncőke

¹⁵ Moór Gyuláról 1945-ben Ries István a következőképpen nyilatkozott: „A budapesti egyetemen különben nincs egyetlen baloldali professzor sem . . . kivéve Moór Gyulát, Beznákot . . .” In: A Budapesti Nemzeti Bizottság jegyzőkönyvei 1945–46. Bp., 1975.

¹⁶ A Demokrácia és világnézet című tanulmányából vett idézet jól mutatja, mit tart elfogadhatatlannak az MKP ideológiájából „. . . az élcapatként felfogott pártok arisztokratikus gondolata mellett a hatalom egy személyben való összpontosításának monarchikus gondolata is megjelenik a leninizmus ideológiájában.” In: Tegnap és holnap között, Bp., 1947. 25.

ismert exponense, a párt kötődésének újabb területére világít rá. A parasztképviselők a parasztság gazdag és képzett részéhez tartoztak, 1945 előtt ketten, majd a felszabadulás után a fennmaradó négy is az FKgP felé fordult. Az MFP-ből 1945–47 között tizenhatan vallották magukat kisgazdának. Négyen az FKgP PB-jének, illetve Intézőbizottságának tagjai, Futó Dezső pedig a Kis Újságot szerkeszti. 1946 márciusában a 16 személyből hármat kizárnak az FKgP-ből, 1947. kora tavaszán újabb öt fő tagsága szűnik meg, akiket a nyár folyamán a többi 8 képviselő követ. Dobiékhoz viszonyítva ők voltak a jobbszárny, helytelenítették a koalíciós program megvalósulásának módszerét és ütemét, változtatni akartak az FKgP-t és az MKP-t összefűző viszony formáján. Miután eltávolították őket az FKgP-ből, néhányan a Sulyok-párt nevében folytatták képviselői munkájukat.

Az MFP képviselőinek „közös nevezőjét” az a szándék képezte, hogy a parlamentarizmus adta lehetőségek között feltartóztassák a kommunisták „ättörését”, ami azonban „gyakorta a nyugati demokráciák kategóriáinak minden valóságérzék nélküli alkalmazásában merült” ki.¹⁷ Ha csak a párt választási eredményeit vesszük, Pfeifferék törekvése nem látszana tisztán szelmalomharcnak. Más megvilágításba helyezi az MFP jövőjét Rákosi Mátyásnak a KB 1947. szeptember 11-i ülésén elhangzott beszámolója. „A mi véleményünk az, hogy Pfeifferékkal szemben nemcsak ideológiai harcot kell indítani, hanem ki kell harcolni azt is, hogy kikerüljenek a parlamentből. A mi demokráciánk fiatal és vékony porcgógos csontozata nem bírja még el, hogy egy nagy fasiszta csoport a nehéz gazdasági viszonyok kihasználásával, aknamunkát végezzen.”¹⁸ A beszámoló elhangzásának ideje figyelemre méltó, mert a magyar párt vezetői még csak ezután indulnak Lengyelországba a kommunista- és munkáspártok találkozására, ahol megalakítják a Tájékoztató Irodát.

Független Magyar Demokrata Párt

A Balogh páter vezette FMDP szintén ellenzéki pártnak hirdette magát. Az ellenzékiiséghez itt is társult jelző: a konstruktív szó. Tartalmát egyrészt a demokratikus átalakulás eredményeinek igenlése adja, másrészt viszont az akkori tulajdonviszonyok konzerválására való törekvés. Kritika a kormánnyal szemben, de építő formában. Céljaik és az együttműködésre való hajlandóságuk alapján az FMDP-t a kispolgári demokrácia szószólójának tekinthetjük. Találón fejezi ki törekvéseiket Kunszery Gyula szentendrei beszédének rövid részlete: „Nekünk is megvan a magunk szocializmusa, ez azonban nem abban áll, hogy a polgárt leproletarizáljuk, hanem hogy a proletárt felpolgárosítsuk.”¹⁹

Maga Balogh István „középpárti” címkével látta el pártját. A középpárti törekvés a szavazatok 5,2%-át hozta az FMDP-nek. Sikernek semmiképpen sem nevezhető az eredmény, inkább azt tükrözi, hogy 1947 augusztusában kevesen hittek a konstruktív ellenzékiiség létjogosultságában. Balogh István, miután 1947 nyarán kilépett az FKgP-ből, új párt szervezéséhez fogott. Ezt megelőzően szándékához megnyerte Rákosi Mátyás támogatását.

Mégis a korabeli szóbeszéd az FMDP megalakulásának igazi kezdeményezőjeként a kommunista pártot tartotta számon.²⁰

Ha összevetjük a 11 képviselő származását, iskolai végzettségét és foglalkozását, még nem jutunk közelebb az FMDP társadalmi bázisának megismeréséhez, s az életpályák fordulatai sem oldhatók fel az FMDP-hez való tartozás tényével. Hatan értelmiségi, illetve polgári származásúak, négyen parasztszülők (kisbirtokos, uradalmi alkalmazott) gyermekei, és egy képviselő munkáscsaládból való. Nyolcan felsőfokú végzettséggel rendelkeztek, ketten közép- egy pedig elemi iskolába járt. Előbbre jutunk, ha sorra vesszük 1947-es jövedelemforrásukat. (9. táblázat)

¹⁷ *Bibó István*: Válság után – Választás előtt, Válasz, 1947. aug. 132.

¹⁸ *Rákosi Mátyás* i. m. 232.

¹⁹ *Magyar Nemzet*, 1947. aug. 24.

²⁰ *Ternay István* a *Das kämpfende Ungarn* (Essen, 1961., Ludgerus-V.) c. könyvében szintén ezt sejteti. Pártay Tivadar visszaemlékezésében, ahol Parragi Györgynek az FMDP-hez való csatlakozásáról tesz említést, úgy fogalmaz, hogy Parraginak is „mennie kellett” Balogh páterhez.

9. táblázat

Az FMDP képviselőinek jövedelemforrása 1947-ben

református lelkészi fizetés	1	állami tisztviselői fizetés	1
ügyvédi fizetés	2	kertészet, kisbirtok, középbirtok	3
lapszerkesztői, írói jövedelem	4	összesen	11

A teljesség kedvéért említjük meg, hogy a 8, csak részleges életrajzból ismert Balogh-párti képviselő közül öten ügyvédek, egy kereskedő, egy író és egy földművesből lett államtitkár. Az eddig vizsgált pártokkal összhangban itt is nagyszámú jogász foglal helyet, de eltérést fedezhetünk fel annyiban, hogy a párt valóban markáns alakja egy pap és egy író. Az FMDP soraiban a tájékozódás igazi iránytűje, a képviselők háború előtti és az 1947-ig folytatott politikai tevékenysége. Balogh István életének fordulópontja 1944 novemberére esett, amikor a felszabadított Szegeden az őt felkereső Erdei Ferencsel és Révai Józseffel megindítják az MNFF első lapját, a Délmagyarországot. Balogh István e „hármásban” a kisgazdapártot képviselte, és ha a későbbiekben több ponton szembe is helyezkedett az MKP törekvéseivel, Rákosiék irányában mégis megőrizte az együttműködésre való hajlandóságot.²¹ Kovács Imre neve elszakíthatatlanul összeforrott a Márciusi Front megszervezésével; íróként, lapszerkesztőként fiatalok sokaságát vonzotta személyisége. Az 1939-es NPP alapítóinak egyike, a Történelmi Emlékbizottság „motorja”. Írásaiban elfogadja a munkás-paraszt szövetség szükségességét, de a közös küzdelemben a parasztságot és annak pártját csak egyenrangú félként tudja elképzelni. A reakció elleni harc során egyre inkább kiderül, hogy Kovács Imre és a kommunisták álláspontja összeegyeztethetetlen.²² 1947 elején kenyértörésre kerül sor az NPP-ban, Kovács Imre megváltik Erdeiektől, és az augusztusi választásokon Balogh István listáján tűnik fel neve. Rajta kívül még ketten jöttek a parasztpártból. Csatlakozásuk taktikai okokból történt. Balogh páter hajlékony politikai magatartása, valamint paraszti kötődése lehetőséget kínált az NPP-vel szakítóknak, hogy időlegesen elkerüljék a politikai élet periferiájára való kiszorulást. A páterrel együtt heten, eredetileg a kisgazdapárt tagjai voltak. Ők is Kovács Imréhez hasonló elképzeléssel jöttek Balogh István táborába, három személy előző „állomáshelye” a szabadságpárt volt.²³ Az FMDP képviselőinek harmadik csoportja Balogh Istvánnak azt a törekvését mutatja, hogy a párt valóban nyisson az értelmiség és a demokratikus polgárság felé. A felszabadulást követően ők nem végeztek képviselői tevékenységet, jóllehet néhányukról tudjuk, politikailag aktivizálódtak a PDP, illetve az MRP oldalán. Kitűnő ajánlólevél a polgárság és az értelmiség felé Hegedüs Gyula neve, aki a Magyar Nemzet egyik alapítója volt. A Magyar Nemzet lett az FMDP hivatalos sajtóorgánuma, itt dolgozott a párt másik képviselője, Parragi György. Kunszery Gyula, író-tanár cikkei szintén e lap hasábjain olvashatták. Mások társadalmi helyzetüknél fogva és értelmiségi elkötelezettségük révén találtak utat az FMDP-hoz.

A párt választási eredménye és ad hoc jellege miatt nem okozott különösebb problémát az MKP-nak, de bizonyos fokig ezen sajátosságokban kereshetjük a Balogh-párt 1949-ig tartó fennmaradásának okait is.

²¹ Balogh Istvánnal kapcsolatban léteznek olyan nézetek is, hogy a páter „zavaros ügyei folytán” az MKP kézben tartotta személyét.

²² Kovács Imre politikai nézeteit a Válasz 1946. novemberi számában megjelentetett A demokrácia útja Magyarországon c. írásában foglalja össze.

²³ Ternay említett könyvében a következő mondattal indokolja a csatlakozást: „Azért, hogy a Szabadságpárt hatalmas szervezeteit megőrizzék, a párt Hajdú, Pest és Szabolcs megyei vezetői elhatározták, hogy Balogh István látszólag ellenzéki FMDP-ba lépnek be. Azt remélték, hogy így a pártot (FMDP) valódi ellenzékivé formálják át és egyúttal saját szervezeteiket megvédik az üldözötésektől.” 137.

Keresztény Női Tábor

Az 1947. évi választásokon induló valamennyi párt közül a KNT élvezte a katolikus egyház felső vezetésének legnagyobb bizalmát. Bár Mindszenty nyilvánosan nem foglalt állást Slachta Margit mellett, de a püspöki kar bizalmas körlevelében a támogatandó pártok közül a KNT-t tették az első helyre.

Bár az FMDP élén Balogh István személyében katolikus pap állt, a párt mégsem tekinthető felekezetinek, képviselői között unitárius, katolikus, református vallású egyaránt fellelhető. Ezzel szemben a KNT programja és kapcsolatai alapján joggal mondható annak. A KNT nevében ugyan a nők felé fordult – a női lelkiesség biztosítását kívánta a közéletben –, de valójában az egész katolikus lakosság érdekképviseletét akarta magára vállalni. A párt nem készített külön programot, általában a vallásos érzelmekre apellált, Szent István-i tradíciók jegyében való politizálást ígért, valamint ezek előfeltételét: „a gerinces kiállást”. A KNT négy választókerületben indult, négy mandátumot szerzett.

A négy képviselő mindegyike személyes kapcsolatban állt Mindszentyvel, egyikük a hercegprímás jogtanácsosa, Kisházi Mihály az érseki tanítóképző gyakorlóiskolájában tanított, Kéri Nándor pedig lelkész volt. Közülük természetesen Slachta Margit, a párt vezetője a legismertebb.²⁴ Tanítónő, majd életét a katolikus szociális munkának szenteli. Minden politikai helyzetben fogékony marad a szociális kérdések iránt. Jó értelemben vett ügybuzgalma már 1922-ben olyan reakciót vált ki a Szociális Misszió vezetőiből, hogy arra kéri a hercegprímást, ne engedélyezze Slachta Margit politikai szereplését. A kereszténység nevében nemcsak hevesen elutasította a fasizmust és a fajgyűlöletet, hanem cselekedett, emberek életét mentette meg a nyilasuralom idején. A háború után újra politikával foglalkozik, Mindszenty utasítására 1945-ben a PDP listáján lesz képviselő. Nem méri fel a minden téren végbement változást, Palkó Magda találóan írja róla, hogy mintha ott akarná folytatni, ahol 1922-ben abbahagyta.

A konzervatív ideológiát valló KNT választási eredménye nem veszélyeztette a koalíciós pártok pozícióját, sorsa a katolikus egyház és az állam viszonyának rendelődött alá. 1948. decembere a képviselők magánéletében is fordulatot hoz.

Nemzeti Parasztpárt

Ha annak alapján rangsorolnánk a pártokat, hogy a magyar újjászületés érdekében mennyire képviselték következetesen a demokratikus erők összefogásának gondolatát, első helyre az NPP-ot kellene helyeznünk. A munkás-paraszt-értelmiségi szövetség szükségességének felismerése végig húzódik a párt történetén. Ami változik, az a politikai tér, ahol e szövetségi politika érvényesül. A harmincas évek második felében, amikor a népi írók már tényezői a közéletnek, e viszonyrendszerben a mellérendelésre kerül a hangsúly. Fontos állomás e téren Erdei Ferenc szárszói előadása, még akkor is, ha álláspontja heves ellenállást váltott ki a jelenlevő parasztpolitikusok, értelmiségiek körében.²⁵ A felszabadulás a nemzeti összefogás politikájának nyitott teret, de hamarosan az a kérdés kerül a középpontba, hogy a társadalmi átalakulás folyamatában kit illet meg a vezető szerep. A munkásosztály elsőbbségének elismerése olyan konkrét problémák formájában jelentkezett, hogy mely területen és milyen ütemben haladjon tovább a megkezdett reformok sora. Az NPP-ben Bibó István az önkormányzat, a közigazgatás, a szövetkezés és a nevelés kérdésében látta úgy, hogy következetesen lehet és kell előrehaladni. Erdeiek – a fentiek szükségességének elismerése mellett – alkalmazkodtak a kommunisták „előbb a harcot végig kell küzdeni” elvéhez.

Hogy a képviselőket az NPP-ben elfoglalt helyüknek megfelelően lássuk – hiszen ez lesz a kulcs életük további alakulásához –, érdemes megvizsgálni, a munkás-paraszt-értelmiségi szövetség eszméjével egyénenként mikor és milyen körülmények között találkoztak. A 28 képviselő (ennyi a

²⁴Slachta Margit jellemzésénél *Palkó Magda* írását használtuk fel. In: Politikuspályák, Bp. 1984. 146–155.

²⁵Szárszó 1943. Bp. 1983. 209.

teljes életrajzok száma) származásánál fogva magával hozta azt az igényt, hogy megszüntesse a parasztság évszázados alárendeltségi állapotát. Huszonnégyen paraszti környezetből jöttek, szüleik cselédek, kisbirtokosok. Erdei és Nagy István „hagymás paraszt” ősei már a tehetősebbek közé számítottak. B. Farkas Ferenc – Németh László szerint – gazdag fetelep-tulajdonosokat mondhatott elődeinek. Két-két képviselő értelmiségi, illetve munkás származású. Az NPP működése a népi írók mozgalmának szerves folytatása. A „nagyok” közül öten 1947-ben az NPP képviselői: Illyés Gyula, Veres Péter, Erdei Ferenc, Szabó Pál, Darvas József. Erdei és Darvas József a felszabadulás pillanatában marxitának mondható, Illyés Gyula és Kovács Imre szuverén egyéniség, felfogásukra a „harmadikutas” koncepció elnevezést sütötték. A parasztképviselők, valamennyiükhöz kötődtek, és amikor a párton belüli csoportok kezdenek egymástól elkülönülni, többségükben a Veres Péter-i magatartást követik. A pártszakadás bekövetkeztekor Veres Péter a munkásosztállyal való együttműködés fenntartása mellett szavaz, ebbe az irányba fordulnak hívei is. Az 1947-re bekövetkezett bizonyos fokú átorientálódást a parasztképviselők esetében még az is megkönnyítette, hogy mielőtt beléptek volna az NPP-be, nyolcuk közül hatan vagy tagjai voltak az SzDP-nek, vagy valamilyen formában (szakszervezet, munkásegylet) kapcsolatban álltak vele. Jócsik Lajos franciaországi és csehszlovákiai baloldali mozgalmak tapasztalataival érkezett Magyarországra. B. Farkas Ferenc, aki Kovács Imre hívének számított, mivel fontosabbnak tartotta az NPP-hez való tartozását, kész volt Erdeiékkel a kompromisszumra. A képviselőknek volt egy olyan része, akik a népi irodalmon nevelkedtek, és kezdetben Kovács Imréhez húztak, de a felszabadulás után Erdei személyisége és felfogása nagyobb hatással volt rájuk. Az NPP-n belül külön kell beszélnünk a legifjabbak csoportjáról, a Győrffy-kollégistákról (6), akik a kollégium haladó szelleme következtében a háború kihívására a legbaloldali magatartással válaszoltak. Részt vesznek a függetlenségi és ellenállási mozgalomban, Pál József fegyveresen harcol a fasizmus ellen. Ebből az is következett, hogy közel álltak a kommunistákhoz, gondolkodásukat a marxizmus befolyásolta. Későbbi MDP tagságuk visszaigazolása néhányuknál 1945–48-ra esik. Igen fontos szerepet játszottak a földreform végrehajtásában és az NPP szervezeteinek kiépítésében. Figyelemre méltó Kamjén István, a kubikosból lett népi író személye. Sokat tett a Történelmi Emlékbizottságért, kapcsolat fűzte a Győrffy-kollégistákhoz.²⁶ Végül Székely Béla párton belüli hovatartozásának megértéséhez tudnunk kell, hogy 1933-ban egy kommunista diákker kapcsán tartóztatják le.

A képviselők jövedelme 1947-ben a parlamenti tiszteletdíjon kívül a mindenkori pártmunkási fizetésből származott (18), egy személy kollégiumi igazgatóként, ketten pedig lapszerkesztőként dolgoztak. Öten fontos állami tisztséget töltöttek be, egy-egy képviselő jövedelmét földművelés, illetve nyugdíj biztosította.

Még a választás előtt elkészült a párt programja, ennek szellemében folytatták agitációjukat. A tervezet a szegény és a birtokos parasztság érdekeit fejezte ki, de országos perspektívában gondolkodott. Gyakorlatba való átültetése és ennek sikere rajta kívül álló tényezőkön múltott.²⁷

Független Kisgazda–Földmunkás és Polgári Párt

Az FKgP választás utáni történetét 38 képviselői pályakép tükrében követjük nyomon. 1945-höz képest, amikor az összes szavazat 57,04%-a esett az FKgP-re, 1947-ben meg kellett elégedniük a 15,4%-os eredménnyel. Az FKgP-ből való kiábrándulás magyarázatát a párt 1945–47. közötti történetében kereshetjük. Az 1945-ös nemzetgyűlési választások után az MKP arra törekedett, hogy az FKgP-ről leválassza a koalíció gyakorlati politikájával szemben fenntartásokkal visel-

²⁶ *Dancs József: Utak és állomások, Bp., 1978. 150.*

²⁷ Egyetlen példával kívánjuk érzékeltetni, mennyire nem volt meg az alapja a program néhány pontjának. A tervezet a magyar külpolitikát a demokratikus nagyhatalmak együttműködésére kívánta építeni akkor, amikor a szakadék az USA és a Szovjetunió között 1947 nyarára már alig volt áthidalható.

tető csoportot. Csakhogy az egyes tömörülések közötti határvonalak nem húzódtak nyílegyenesen, ezen túl pedig a párt alapító tagjainál erőteljesen érvényesült a kisgazda-öntudat is. Így az MKP által ismételtelen követelt kizárások a demokratikus átalakulás szempontjából szövetségesként tartósan számba jöhet (paraszti) centrumot éppen a kisgazdapárt jobboldalához közelítették.²⁸ Nagy Ferencék egyre inkább annak a reményében mentek bele az engedményekbe, hogy a békeszerződés ratifikálása után a szovjet csapatok kivonása meg fog történni. Így a centrum lényegéből fakadó rugalmasságot a kivárási taktikája kezdte felváltani. Ilyenformán Rákosiék jól mérték fel a helyzetet, és saját érdekeiknek megfelelően cselekedtek, amikor a kisgazda miniszterelnököt lemondásra kényszerítették. Az 1945-ös kisgazda szavazók szemében viszont a párt gyengesége mutatkozott meg abban, hogy nem tudták megvédeni a Nagy Ferenc-féle vonalat.

A 38 képviselő politikai beállítódása az 1946–47-es tisztogatások ellenére sem volt egységes. Sorsuk további alakulása miatt lényeges elhelyezni a képviselőket a párton belüli képzetben.

Ha a párttagság kezdete alapján vesszük sorra őket, akkor az 1947 őszére kiformalódó új baloldaltól és a kommunisták felé a további engedményeket elutasító csoportról egyaránt megállapíthatjuk, hogy többségükben (33) 1945 előtt csatlakoztak az FKGP-hoz. Egy kivételével valamennyi parasztképviselő (17) 1930 és 1936 között lépett a pártba. Ha birtokuk nagysága nem is lehetett kizárólagos választóvíz, amikor megtörténik a Dobi Istvánt követő radikális paraszti tábor kiválása, annyi bizonyos, hogy ők valamennyien szegény- és kisbirtokos parasztok.²⁹ A másik oldalon kis- és középbirtokosok állnak.³⁰ Az értelmiségi-polgári réteg kettéválása is megtörténik. Az MKP felé nyitott csoport tagjai³¹ közül (12) azok ragadják meg a kezdeményezést, akik a 40-es években fiatalon bekapcsolódtak a függetlenségi és ellenállási mozgalomba, s akik már akkor a szellemi élet részesének számítottak, ha még nem is olyan hírnévvel, mint a népi írók.³² A másik csoport polgárai és értelmiségiei között azokat a személyeket találjuk, akik a háború idején emberséges magatartásukkal nagy érdemeket szereztek (Antall József, Bárányos Károly), vagy a harmincas évek óta aktív tagjai az FKGP-nek. Ebbe a sorba Dinnyés Lajos és Nyárádi Miklós személye nem illik, mivel az előbbi Nagy Ferenc távozása után miniszterelnökként olyan feladatokat vállalt, ami nem következett egyenesen korábbi politikai ténykedéséből. Nyárádi pedig csak a felszabadulás után lép a pártba. A pártvonal balra tolódásának Eröss János és Pártay Tivadar próbál gátat vetni. Mindketten régi kisgazdák, Bajcsy-Zsilinszky hívei. Magatartásukban a példakép vonásaival rokon karakter mutatkozik meg.

Az FKGP jövőjét illetően kiindulópontunk az lehet, hogy a párt vezetése baloldali többségű, és így biztosított, hogy tartani tudják a népi demokratikus átalakulás ütemét a „tempóváltás” idején is.³³

²⁸ *Rácz Lajos*: Parasztsors c. visszaemlékezéséből is kitűnik a kizárások kétélű volta: „Ezek a pártot gyengítő folyamatok gyakoriak lettek, a pártból való kizárásokkal végződtek, és ezek a cselekedetek aztán már zavarba hozták és bizalmatlanná tették a haladó szellemű párttagokat is, mert ez már nem a demokrácia védelme érdekében, hanem a párt gyöngítéséért történtek. Ezt a vidéki szervezetek is felismerték, így a belső félelmen túl, nem bevallottan – árulónak nevezték azokat, akik tiltakozás nélkül a párt szétदारabolását segítették elő.” 174. Kézirat, MTA Történettudományi Intézete.

²⁹ Dobi István, Z. Nagy Ferenc, Guba Mihály, Gaál Ferenc, Patonay Elek, Vaszkó Mihály, Rácz Lajos.

³⁰ Bakó Sándor, Adorján József, Kovács István, Kovács József, Taksonyi János, Csala István, Szántó Vezekényi István, Szenthe József.

³¹ Katona Jenő, Ortutay Gyula, Mihályfi Ernő, Barcs Sándor, Gulácsy György, Bereczky Albert, Dulin Jenő, Pesta László, Bognár József, Cseh-Szombathy László, Huszti Dénes, Gyöngyösi János.

³² Ortutay Gyula, Katona Jenő, Mihályfi Ernő, Barcs Sándor, Gulácsy György.

³³ Ennek nem mond ellent, hogy az 1947-es választásokon Dobiék a régi kisgazdák megtartása érdekében felelevenítették az 1945-ös jelszavakat.

Magyar Radikális Párt, Polgári Demokrata Párt

Az 1947-es ellenzéki pártok külön csoportját képezi az MRP és a PDP. Célkitűzéseik és a koalícióhoz való viszonyuk – ami a PDP részéről a „loyális fegyvertárs”, az MRP esetében pedig a Varga F. János által használt „leghívebb ellenzék”³⁴ megnevezésben foglalható össze – Supka Géza és Csécsy Imre pártját közelítik egymáshoz. 1947-ben egyik párt sem vállalta a burzsoázia gazdasági és politikai érdekeinek védelmét. A PDP polgári hivatását úgy értelmezte, hogy teret kívánt biztosítani a haladó polgárságnak és értelmiségnek a közéletben.³⁵ Az MRP pedig arról kívánta meggyőzni a polgárságot, hogy helye a baloldalon van.³⁶ Mindkét párt szótárában megtalálhatjuk a polgár elnevezést helyettesítő „kisember” szót. Az MRP járható útnak tartotta a koalíció programját, csupán annak túlzásait szándékozta lefaragni, hiányosságait kiigazítani. A PDP kész volt együttműködni a hároméves terv sikeréért folyó küzdelemben, fenntartva magának a jogot a tárgyilagos kritika számára. Az is hasonlít egymáshoz e két pártot, hogy – bár az utóbbi Peyer csatlakozása révén 6, az előbbi 3 mandátumot szerzett – nem képviseltek jelentős tömegeket. A PDP és az MRP közötti különbséget az az út mutatja, amit 1945-től 1947-ig megtettek,³⁷ ez bizonyos fokig nyomon követhető a képviselők életútjában is.

A vizsgálat szempontjából számba jöhető radikális párti politikusok pályaképét egy kivétellel rekonstruálni tudtuk.³⁸ Peyertől eltekintve, akinek csatlakozása és befogadása taktikai céllal történt, valamennyien haladó polgári múlttal érkeztek el a felszabadulás pillanatához. Többségük pályájának első állomása a Galilei-kör volt. Jászi Oszkár pártján át vezetett az út az 1918–19-es forradalmakig, azok bukását követően Geleji Dezső emigrált, Kende Zsigmond és Csécsy Imre állását veszítette el. Míg Csécsy a tízes években Károlyi Mihály és Jászi Oszkár között próbált híd lenni, a 30-as években pedig a Századunknak szánt hasonló szerepet a Válasz, a Szép Szó és a Szocializmus irányában,³⁹ addig a kor híres publicistája, Zsolt Béla nem tompította hangját sem Bajcsy-Zsilinszky, sem pedig a népiek felé. Általa rendelkezett a párt szociáldemokrata kapcsolatokkal. Az SzDP-n és Károlyi Mihályon túl még egy irányban futott szál az MRP-ből. Kende Zsigmondot a Galilei-körig visszanyúló kapcsolat fűzte Rákosi Mátyáshoz. Kende javasolta – feltételezhetően a kommunisták ösztönzésére –, hogy lépjenek szövetségre az SzDP-t otthagyo Peyerrel. Az öt képviselő 1947–48-ra elfogadta a szocializmust, mint gazdasági és erkölcsi célt.

A PDP három képviselőt küldhetett a parlamentbe. Választási eredményüket vereségnek értékelték, ennek következtében 1947 szeptemberében a nagyválasztmány ülésén ismét kiújult a párton belül még meglevő két szárny közötti küzdelem. A harc azonban a Bródy–Supka–Kabakovits fémjelzte baloldali vezetés győzelmével végződött.

Supka, Kabakovits és Vészy Mátyás ellenzéki helyzetből éltek végig a Horthy-korszakot, bár Vészy Mátyás pályája a szélsőségek irányában is elmozdult. E kis csoport legmarkánsabb egyénisége Supka Géza, régész-műtörténész, publicista, akit 1919-ben a Nemzeti Tanács prágai követévé nevez ki. 1926-tól 1939-es betiltásáig ő szerkeszti a Literatura című folyóiratot, majd 1945 után nevével a Világ című lap szerkesztése fonódik össze. Egész felfogásához Kabakovits József áll közelebb. Vészy, Mátyás viszont szembekerül a pártvezetéssel, 1947 októberében megválnak a PDP-től.

A két párt képviselői politikai beállítottságuknál fogva bizakodóan nézettek országgyűlési tevékenységük elé. Az elkövetkező két év azonban újra választás elé állítja őket, és a párhuzamos életrajzok ekkor térnek majd el egymástól.

³⁴ Varga F. János: A MRP és az 1947-es választások, in: Történelmi Szemle, 1981/2. 227.

³⁵ A PDP programját közli *Izsák Lajos* i. m. 333–336.

³⁶ Uo. 357–360.

³⁷ Míg az MRP már 1945-ben egyértelműen baloldali polgári pártnak számított, addig a PDP indulásakor nem dőlt el, mennyiben fogja képviselni a tőke érdekeit. Kezdetben úgy látszott, e párt felé is közeledik a burzsoázia. Végül is ez nem történt meg, a PDP 1945–47 között egyértelműen balra tartott.

³⁸ Csécsy Imre, Geleji Dezső, Zsolt Béla, Kende Zsigmond, Szekeres János, Peyer Károly.

³⁹ Rónai Mihály András: Csécsy Imre, In: Politikuspályák, 1984. 267–277.

1947 őszen a magyar politikai élet látszólag tagoltabb, a parlamenti demokrácia szabályait – úgy tűnik – pontosabban követi, mint 1945-ben. Az 1945–47. közötti évek politikai bomlástermékeiből létrejött MFP, DNP, FMDP és KNT csakúgy hozzátartozik e képlethez, mint a felszabadulással egyidőben meg- vagy újjászerveződött FKgP, NPP, MRP, PDP. De két év elteltével a hangsúly az újjáépítés és a társadalom demokratikus átalakítása jegyében fogant nemzeti összefogásról a hatalomért folytatott küzdelemre tevődött át. 1947 májusára, a Nagy Ferenc-i politika kudarcával ez a harc az MKP-ra nézve kedvező fordulatot vett. Természetesen nem azonnali hatalmváltásról volt szó, hanem a koalícion belüli erőviszonyok olyan átrendeződéséről, mely általában is, de különösen az államkapitalista úton haladó gazdaságban, az MKP befolyását tette meghatározóvá. Több tényező együttes hatásának eredményeként formálódtak így a politikai viszonyok. Ezek közül alapvetőnek érezzük azt, hogy a széles néprétegekben létezett egy jogos, évszázadokra visszamenő és részben a korabeli viszonyokból fakadó szociális elégedetlenség, amit az MKP felhasználhatott az átalakulás ütemét lassítani akaró pártpolitikusokkal szemben. Ugyanilyen jelentőséggel bírt a szovjet csapatok fegyveres jelenléte. Nem elhanyagolható a volt uralkodó osztályok és a középrétegek kompromittálódottsága, a haladó polgárság erőtlensége, általában pedig a demokratikus politikai gyakorlat hiánya. Hibáznánk, ha elfeledkeznénk az MKP állandó energikus fellépéséről, kezdeményező-készségéről. A nemzetközi helyzet alakulása – ami mindig behatárolta a belpolitika mozgásterét – szintén az ellentétek kiéleződésének irányában hatott. Az imperializmus elleni együttes harc előfeltételeként, szorosabbak lettek a kelet-európai államok közötti kapcsolatok, ami megkövetelte az országaikban zajló társadalmi folyamatok felgyorsítását és egységesítését. A fentiek alapján úgy látjuk, hogy az 1947-es, az ellenzék különböző árnyalatait felvonultató többpártrendszerű demokrácia működésének bel- és külpolitikai feltételei hiányoztak, e pártok indulására az MKP ellenfeleit megosztó taktikája miatt kerülhetett sor, és azért, mert a túlóldal a realitások ismeretében sem mondott le ezen látszólagos politikai lehetőség felhasználásáról.

A képviselők politikai tevékenysége 1947–53

A fenti évszámokkal jelzett időszak két periódusra bontható. 1. A politikai berendezkedés tartalmát és formáját illetően: a.) 1947–49 a proletárdiktatúra győzelméért folytatott küzdelem utolsó szakasza, melynek záróaktsa az 1949. májusi választás, b.) 1949–53 az egypártrendszerű proletárdiktatúra ideje. 2. A pártok és a képviselők politikai tevékenysége szempontjából a.) az 1947–49-es évek alapkérdése az: megfogalmazható-e a hatalom birtokosaival szembeni kritika szervezeten, politikai formában. Összeegyeztethető-e az ellenzéki pártok (MFP, DNP, FMDP, KNT) léte az MKP/MDP törekvéseivel? Milyen státust tarthatnak meg eközben a munkásosztály szövetségeseinek pártjai (FKgP, NPP) vagy a magukat fegyvertársnak valló pártok (MRP, PDP)? b.) Az 1949-től 1953-ig tartó szakasz problematikája az, hogy igényt tart-e egyéneként az MDP a szervezeti kereteiket önként feladó, szövetséges pártok tagjaira.

Politikai tevékenység alatt a jelen esetben képviselői munkát értünk. Ennek kapcsán szükséges néhány szót ejteni a parlament szerepéről, hiszen az országgyűlés munkája 1947–53 között tartalmilag, de külsőségeiben is változáson ment keresztül. Az egész korszak jellemzője a rendeleti úton való kormányzás, de 1947–49 között még sorsfordító kérdésekben születnek törvények. Ellenkéntes nézetek csapnak össze, bár az adott kérdésben lezajló parlamenti szavazás végső eredménye soha nem volt kétséges, hiszen mielőtt a törvényjavaslatot az országgyűlés elé bocsátották volna, a koalíciós pártok a pártközi értekezleten, ha nehezen is, de eggyezésre jutottak az illető tárgykörben. A képviselők még interpellálnak, de a koalíció baloldala egyre ingerültebben reagál a kritikus megjegyzésekre.⁴⁰ Az 1949-es és az 1953-as országgyűlés azonban már teljesen levetkezte a kifo-

⁴⁰Erről tanúskodik Vértes István (FMDP) személyes megtámadás visszautasítása címén elmondott felszólalása: „Akkor minek vagyunk itt ellenzék, ha mind a miniszter úr, mind a tisztelt túlóldal ennyire érzékenyek, hogy a legkisebb jóakarató kritikára ennyire reagálnak, méltatlanul és egyéni becületet is bántó módon reagálnak, holott erre tulajdonképpen semmi ok sincs.” Országgyűlési Napló III. k. 793. Athenaeum, 1948.

gásolt „fecsegő parlamentarizmus” maradványait.⁴¹ Ez a felszólalások tartalmában és az ülések számában is tükröződik. 1947–49 között 113 alkalommal, 1949–53 között 60-szor ül össze a törvényhozás.

A következőkben időrend szerint és pártonként vesszük sorra, hogy a 244 képviselő parlamenti tagsága mikor és milyen körülmények között szűnik meg, illetve milyen hallgatólagos feltétel mellett folytatódik.

Magyar Függetlenségi Párt

Rákosi Mátyásnak a Pfeiffer-párttól mondott véleménye nem hagyott kétséget az MFP jövőjét illetően. Mivel pedig a párt szeptember és október hónapban minden törvényjavaslattal szembehelyezkedett, napok kérdése volt csupán a leszámolás. Az MKP az FKGP-vel, NPP-vel, SZDP-vel és az MRP-vel közösen az MFP valamennyi mandátumát hamis ajánlási ívekre való hivatkozással megtámadta. A Választási Bíróság helyt adott a petíciónak, és 1947. november 21-én kihirdették az MFP mandátumainak megszüntetését. Ezt megelőzően az országgyűlés tudomásul vette az ONB átiratát, amelyben az Országos Nemzeti Bizottság azt javasolja a kormánynak, hogy az MFP-ot oszlassa fel. Pfeifferék érdekében a többi ellenzéki párt részéről nem került sor közös fellépésre.⁴² A parlament szélsőséges érzelmeivel fogadta mind az MFP létét, mind pedig feloszlátását.⁴³ A 46 képviselőből tizenheten a pártból való kilépéssel akarták megelőzni mandátumuk elvesztését, de próbálkozásuk nem járt sikerrel. Négyen a párt ellen rendőri úton is meginduló fellépésekből azt a következtetést vonták le, hogy önként elhagyták a parlamentet. Novemberben befut a Budapesti Népügyészség megkeresése, amelyben Pfeiffer Zoltán mentelmi jogának előzetes letartóztatás hatályára is kiterjedő felfüggesztését kéri. A vád: népellenes büntett, hivatali bűnpártolás.⁴⁴ Az országgyűlés Pfeiffer ügyében nem kényszerült meghasonlani, mivel a párt vezére nemcsak elhagyta az országot, hanem New Yorkban olyan rádiónyilatkozatot tett, hogy az érdekében benyújtott kisebbségi indítványt – a baloldal felkiáltásai közepette – visszavonták. Az MFP megszűnik, de képviselői még sokáig nem szabadulnak politikai múltjuk ódiumától.

Ugyancsak ekkor zajlott Peyer Károly ügye. A Budapesti Népügyészség „büntetőeljárás tétetett ellene folyamatba”; a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szövetkezés büntetvelettel gyanúsították.⁴⁵ A vádpontok között szerepelt, hogy Peyer beavatkozásra akarta bírni az Egyesült Államokat Magyarország ellen, ketté akarta szakítani az SZDP-t. Peyer – miután megszűnt radikális párti tagsága – valóban megpróbálkozott egy Független Szocialista Párt alakításával, de szándéka nem járt eredménnyel. A Peyer Károly elleni fellépést valójában az tette aktuálissá, hogy az MKP a Tájékoztató Iroda útmutatását követve, a testvérpártban felerősödő polarizáció láttán úgy

⁴¹ Révai József i. m. 518.

⁴² Szabados Pál, a DNP képviselője a következő szavakkal tért ki Pfeiffer ilyen irányú felvetése elől: „Nézd Zoltán, ne akard, hogy mi is Veled együtt dugjuk fejünket a hurokba.” Szabados Pál szóbeli közlése.

⁴³ „K.I. (kp.) A fasisztákat ki kell irtani és ha a képviselő úr fasiszta, önt is ki kell irtani.” O. N. I. k. 733. Bp., 1948. Ezzel szemben a DNP-ből kilépett Zoltán Pál védelmébe vette az MFP-ot, jóllehet a Pfeifferékről mondott szavai általában az ellenzék létét próbálták védelmezni. O. N. II. k. 872. Bp., 1948.

⁴⁴ Pfeiffer Zoltán kihasználva államtitkári beosztását, állítólag menteni próbálta a Magyar Közösség ügyébe belekeveredett egyik vádlottát. A mentelmi bizottság véleménye megoszlott Pfeiffer bűnösségét illetően. Az érdekében benyújtott kisebbségi indítványból kitűnik, hogy bizottság elé utalása politikai célból történt. Arany Bálint kétszer visszavonta Pfeifferre nézve terhelő vallomását. Joggal kérdezték azt is, hogy Arany 1947. február 7-én történt kihallgatása után „... dr. Pfeiffer Zoltánnal szemben az eljárás miért csak most (1947 őszén) indul meg?” Az országgyűlés irományai, I. k. Bp. 1948. 98. A 20. irományhoz készült melléklet.

⁴⁵ 30. számú iromány, In: Az országgyűlés irományai, I. k. Bp., 1948.

vélte, lépnie kell a jobboldali szociáldemokraták ellen. A mentelmi bizottság kiadja Peyert, ő azonban illegálisan elhagyja az országot. Emiatt megfosztják magyar állampolgárságától, ami a törvény értelmében magával vonja mandátuma elvesztését is.⁴⁶

Demokrata Párt

A DNP 1947–48-as parlamenti szereplését az a szándék jellemezte, hogy megőrizze helyét az új viszonyok közepette, de úgy, hogy eközben ne kényszerüljön programja feladására. Nem helyezkedett teljesen szembe a nagybankok államosításával, másrészt viszont Mindszentyhez közelített az egyházi iskolák kérdésében. Ez a viszonylagos önállóságra való törekvés, az ellenzéki szerephez való ragaszkodás azonban egyik fél elvárásait sem elégítette ki. A Mindszenty hívének tartott képviselők közül heten 1948. első felében kilépnek a pártból. Barankovicsék még kísérletet tesznek arra, hogy a Világnézeti Akadémia előadásai során tisztázzák a Kereszténység helyzetét és perspektíváit a megváltozott körülmények között, de ekkor már a formális fennmaradást is csak a népi demokrácia feltétel nélküli elfogadása jelentette volna. Barankovics ezzel szemben 1948 végén a kiscgazdák egy részének kulákká nyilvánítását sérelmezi, bírálja a kormány gazdaságpolitikáját.

Az MDP 1948 nyarán indította meg a párt elleni támadását. Míg az év elején a jobboldalhoz tartozó Kolbert János esetében mondják ki az összeférhetetlenséget, addig a júliusban az összeférhetlenségi bizottság elé utalt személyek (8) közül csak egyről állíthatjuk, hogy Mindszenty híve. Öt képviselőt a bizottság végzése értelmében, megfosztják mandátumától; Pörnczey József, ügye befejezése előtt, lemond, két személy esetében pedig fél év elteltével sem jutnak döntésre. Valamennyiük múltjában találtak olyan mozzanatot, ami az 1947-es választójogi törvény értelmében kizárta őket a választók köréből. A képviselők elismerték, hogy a MÉP-pel kapcsolatban álltak, a Hivatásszervezetben tisztséget viseltek, vagy a kérdéses folyóiratot szerkesztették, esetleg írtak bele, de visszautasították, hogy az általuk betöltött tisztség olyan jellegű volt és annyi ideig tartott, hogy szavazati joguktól elestek volna. Az összeférhetlenségi bizottságon belül kemény csatározásokra került sor, ami az Országgyűlés irományából is kiderült. Az irományok hangneme azt bizonyítja, hogy az ítéletek nagyon is tudatosan, meghatározott céllal születtek.⁴⁷

A DNP sorsát Mindszenty letartóztatása megpecsételte. A párt elhatárolta magát a hercegprímástól, de saját sorsukat is bizonytalannak érezhették, hiszen az alapítógagok kezdték elhagyni a pártot, az országgyűlés és Barankovics személyében az országot. 1949 februárjában a parlamentben felolvassák a DNP önfeloszlatásáról szóló határozatot.

A mentelmi bizottság 1949 márciusában 4 volt néppárti képviselőt ad ki; hárman Mindszentyhez álltak közel, szervezkedéssel vádolták őket.

1949. május 15-én választás zajlik. Egyetlen volt Barankovics-párti található a közös listán – érdekes módon a Mindszentyvel is jó kapcsolatban álló Abay Nemes Oszkár, aki 1949 elején átlépett az FMDP-ba –, de parlamenti mandátumot ő sem szerez.

⁴⁶ 1947/XXII tc. 6 § és 1945/VII tc. 5 § (9)

⁴⁷ Egy példával szeretnénk illusztrálni megállapításunkat. Keresztes Sándomál az összeférhetlenség alapját az képezte, hogy a bejelentés szerint 1943-ig vezető tisztséget töltött be a Hivatásszervezetnél. Az ÁVO és Keresztes tanúkat vonultattak fel, sőt a képviselő azzal is védekezett, hogy 1944-ben a nyilasok letartóztatták, kommunista összeesküvéssel és hűtlenséggel vádolták. Az összeférhetlenségi bizottság döntése és indoklása a következő: „... az összeférhetlenség szempontjából kizárólag annak a ténynek igazolása bír jelentőséggel, vajjon Keresztes Sándor titkár volt-e a Hivatásszervezetnél és ezen tisztségében működött-e 1941 évi június 22-ikét követően is.” Az országgyűlés irományai 415. Keresztes Sándor a kérdőív ide vonatkozó részén megjegyzi: „1948-ban törvénysértéssel megfosztottak mandátumomtól. A mentelmi (összeférhetlenségi!) bizottság ülésén a Rajkkal együtt kivégzett Szőnyi Tibor félhangosan kijelentette, hogy az Orbán László által ellenem felolvasott indoklásból semmi sem igaz!”

Keresztény Női Tábor

A KNT képviselőinek politikai pályája szintén Mindszenty sorsával fonódik össze. A krisztusi demokrácia szellemében folytatott képviselői tevékenység nem találhatott érintkezési pontot a proletárdiktatúra törekvéseivel. 1949 márciusát feszültséggel telve élük át a párt képviselői.⁴⁸ Ekkor a néppüvészség a Magyar Köztársaság hatalmának megdöntésére irányuló szervezkedés vádjá alapján Kisházi Mihály és Gróh József mentelmi jogának felfüggesztését kéri. Ezt követően a parlament közelgő feloszlatásáig már csak Kéri Nándor képviseli a KNT-t, mivel Slachta Margit, ideiglenes kizárása folytán, nem látogathatja az országgyűlés üléseit.

Független Magyar Demokrata Párt

Az előzőekben ismertetett pártokhoz képest az FMDP más utat járt be. Hivatalosan nem történt meg feloszlása vagy feloszlata. A konstruktív ellenzéki magatartáshoz Balogh István valóban tartotta magát. Ez nemcsak a nagybankok államosítása kapcsán nyilvánult meg, hanem az egyházi iskolákról rendelkező törvényjavaslat vitáján is, amikor a szavazásnál a párt tagjainak lelkiismeretére bízta a döntést. A párt történetében két állomásraól szükséges említés tennünk, hogy eljussunk 1949. május 15-hez, amikor az FMDP az újjászervezett népfront közös listáján 38 jelöltet indíthatott a választásokon. Az egyik 1948. augusztus 31-e, ekkor nyilvánítja ki a párt vezetősége, hogy kész együttműködni az új népfront programjának előkészítésében, a másik 1949. február 20-a, Balogh István levélben kéri pártja hivatalos felvételét a szervezetbe. Ennek következtében az 1947-es FMDP-i képviselők közül öten 1949-ben újra a parlament széksoraiban ülhetnek, sőt az 1953-ban újjá választott országgyűlésben a régiek közül még mindig van egy volt Balogh-párti képviselő, Dénes István személyében. Az 1947–49. közötti politikai események azonban színvallásra kényszerítették az FMDP-ban meglévő csoportosulásokat is. 1948 nyarán és őszén az összeférhetlenségi bizottság 4 Balogh-párti képviselő ügyével foglalkozik. Megbízatusukat az összeférhetlenség kimondása mellett megszüntetik. Személyük és politikai céljaik magyarázatot adnak arra, hogy miért zárul magyarországi pályájuk mandátumvesztéssel. Kovács Imre, Sz. Szabó Pál, Pap István és Ternay István az FMDP-hoz való csatlakozásukat arra próbálták felhasználni, hogy az SZDP-vel és az FKGP-vel megegyezésre jutva, gátat vessenek a kommunisták előretörésének. Szándékuk nyílt titok volt az MKP köreiben, és nem maradt ellenintézkedés nélkül. A rendőrségi megfigyelést érzékelve, az esetleges összeesküvés vádja elől Sz. Szabóék külföldre menekültek. Egy Balogh-párti képviselő mond le önként mandátumáról, a haladó értelmiségiek közé számító Kunszery Gyula. Elhatározása mögött feltehetően az húzódik meg, hogy parlamenti felszólalásai egyre kevésbé illettek bele a már egynemű párt irányvonalába,⁴⁹ és ennek konzekvenciáit Kunszery Gyula, ha csak pár nappal az új választások kiírása előtt, de levonta. A nem említett 14 képviselő közül kilencen szintén befejezték törvényhozói munkájukat a parlament hivatalos feloszlatakor, mert ha jelölték is őket, 1949-ben, olyan esélytelen helyen, hogy csak öten juthattak be a parlamentbe.

⁴⁸Ez tükröződik Kisházi Mihály azokban a napokban fiához írt levelében: „A rendőrségi őrizet továbbra is tart. Látszólag most nincsenek a ház körül, hanem bent a barátok épületében... Elhatároztam, hogy végére járok a dolognak. Tegnap, kedden a reggeli vonattal felmentünk Pestre. Uszály persze bőven volt... Felvettem a parlamentben a fizetésem és megkérdeztem az elnöki irodán, hogy van-e valami beadvány ellenünk. Amint vártam, igenlő választ kaptam.” A levél Kisházi József birtokában található.

⁴⁹Kunszery Gyula a pornográf sajtótermékek, a Prohászka-szobor ledöntése és az általános iskolai latintanítás tárgyában interpellált. In: Az 1947–1951. országgyűlés névmutatója, Bp. 1948. 132.

Magyar Radikális Párt, Polgári Demokrata Párt

Miután a PDP 1949 márciusában testületileg belépett az MRP-ba, és megszületett az MFNF válasza a szervezetbe való felvételi kérelmükről, az MRP látszólag biztos pozícióból várhatta 1949. május 15-ét. A két párt képviselőinek politikai pályája azonban más képet mutat, nem ritka a kiábrándultságból eredő szakítás, visszavonulás.

Az MRP és a PDP 1947–48 folyamán erőteljesen közeledett egymáshoz, ami első lépésként az 1948 májusában nyilvánosságra hozott pártszövetség létrejöttében öltött testet. A két pártprogram eleve megadta a lehetőséget az ilyen irányú együttműködésre, aminek személyi feltételei 1947–48 folyamán szintén megteremtődtek. Az MRP-on belül, a Tájékoztató Iroda megalakulását örömmel üdvözlő Kende Zsigmond és Szekeres János ragadta meg a kezdeményezést. A PDP-ben a vezetőség 1947-es tisztújítását és Vészy Mátyás kilépését követően, szintén a közös célok hirdetői jutottak nagyobb befolyáshoz. A pártszövetséget az egyesülés követte, amit az MDP feltételként szabott a PDP-nak és az MRP-nak, hogy az új „népfrontba” bekerülhessenek. A munkásosztály vezető szerepéből fakadó követelmények elfogadása az MRP-on belül azt a változást eredményezte, hogy 1949-ben Geleji Dezső is elhagyta a pártot. Zsolt Béla 1949 elején meghalt. Csécsy Imre pedig nem találtatott alkalmasnak arra, hogy 1949-ben a pártnak juttatott 4 mandátumból egyet is kapjon, azon Harrer Ferenc, Kende Zsigmond, Halász Aladár és Szekeres János osztozott. Az 1953-as – még az „új szakasz” megindulás előtt tartott – választásokon már csak Kende Zsigmond neve emlékeztetett az egykori MRP-ra.

Amikor a PDP feladja önállóságát, a két képviselőt, Supka Gézát és Kabakovits Józsefet már nem találjuk az egyesülők között. Supka a nagyobb nyomaték kedvéért két hónappal az új választás lebonyolítása előtt, mandátumáról is lemond. Elhatározásukkal feltételezhetően azt a meggyőződésüket fejezték ki, hogy a PDP számára az MRP-on belül nem láttak garanciát arra, hogy cselekvően részt vehessenek a politikai életben. A párt helyzetét meglehetősen helyesen mérték fel, hiszen 1949 májusában a PDP egyetlen vezetője sem jutott a parlamentbe, mivel a 4 esélyes helyre – a népfront és az MRP vezetőinek közös döntése alapján – volt radikálisokat jelöltek.

Független Kiszgaza, Földmunkás és Polgári Párt

Ha a kiszgaza képviselők 1947–49. közötti politikai pályáját vesszük sorra, talán a legérdekesebb kép tárul elénk. Ennek oka éppen abban kereshető, hogy az FKGP mint a koalíció tagja éli át a politikai események felgyorsulását. Ebből következően az MDP diktálta soron következő feladatok kapcsán valamennyiüknek állást kellett foglalniuk. A politikai helyzet és a kérdések maguk olyanok (államosítás, szövetkezetesítés, az egész gazdaságpolitika, a munkásosztály vezető szerepe), hogy az egyéni döntés nem párosulhat taktikázással, vállalni kell a belőle fakadó következményeket, ha az a párttal való szakításhoz is vezet.

A 69 vizsgált kiszgaza képviselőből 1949 márciusáig harmincegyen adják vissza megbízásukat. A párt politikai vonalától való elhatárolódáson túl – amit a lemondások mögött érezhetünk –, érdemes azt is megnézni, hogy kik és mikor vonulnak vissza a politikai tevékenységtől. (10. táblázat)⁵⁰ Az 1948. áprilisi kiválásra a párt életében határpontként tekinthető első kenesei tanácskozás és az áprilisi nagyválasztmány ülése után került sor. Balatonkenesén a párt vezetősége új politikai irányvonal mellett foglalt állást. Kiálltak többek között a demokratikus erők szorosabb együttműködése, az önkéntes társuláson alapuló, államilag támogatott szövetkezés mellett, és elfogadták a pártvezetőség olyan irányú átalakítását, mely biztosítja az új feladatok keresztülvihetőségét. A nagyválasztmány ülése ennek szellemében zajlott le. Bár még a párt önállóságáról beszélnek, ez nem tartóztatja fel a képviselőket az FKGP elhagyásában. Ugyanakkor kizárásokra is sor kerül. A másik lényeges dátum 1948 októbere, a második kenesei értekezlet ideje. Ezt követően

⁵⁰ E sorból kiválik Gulácsy György lemondása, mivel ő 1947-ben külügyi szolgálatba lépett, ezért nem folytathatott képviselői tevékenységet.

tizenketten mondanak búcsút a parlamentnek. A tanácskozáson jelenlevők a proletárdiktatúra bevezetéséhez adják hozzájárulásukat. Rácz Lajos visszaemlékezésében rossz hangulatúnak nevezte a pártválasztmány ülését. „Mindenki hallgatott. Jelentkeztek azonban sorjában azok, akik a reakció felszámolását csak úgy látták biztosítottnak, ha a diktatúrát szembeállítjuk vele. A szövetkezést meg nem lehet a parasztságra bízni, mert abból is tőkét kovácsol a maga számára. Ezek a támadások... megfagyasztották a vért a parasztküldöttekben.”⁵¹ A párt képviselőinek az a része, amely vagy eleve nem tudott azonosulni az új programmal, vagy nem látott garanciát arra, hogy a parasztság sérelem nélkül vészelheti át az elkövetkező időszakot, lemondott. Az év eleji és a novemberi kilépésekkor a párt még meglévő polgári-értelmiségi elemei közül távoztak többen, de van soraikban tehetősebb paraszt és középbirtokos is.

10. táblázat

A kiscgazda képviselők lemondásának bejelentése a parlamentben

1947 ősz	1	1948. december 16.	1
1948. április 26.	5	1949. január 27.	6
1948. július 6.	4	1949. március	2
1948. november 16.	12	összesen	31

1948 decemberében Nyárádi Miklós, kiscgazda pénzügyminiszter nem tér vissza hivatalos külföldi úttjáról. A vezetőség arra használja fel ezt az esetet, hogy befejezze a párt „megtisztítását”. Az 1949. januári lemondások (6) sora ezért inkább lemondatásnak felel meg. Olyan évtizedek óta feddhetetlen baloldali személyek kerülnek fel az eltávolítandók listájára, mint Cseh-Szombathy László,⁵² és ettől már csak egy lépés, hogy a párt kisbirtokos, szegényparaszti szárnyához tartozó Rácz Lajos és Vaszkó Mihály is elhagyja a parlamentet. Az 1947-es képviselők közül húszan kerülnek még be az 1949-es parlamentbe,⁵³ 1953-ban számuk nyolcra redukálódik, 3 paraszt és 5 értelmiségi.⁵⁴ Az FKgP feloldódása olyan formában ment végbe, hogy a vezetőség egy része feltétel nélkül elfogadta és végrehajtotta az MDP helyzetelemzéséből következő feladatokat.⁵⁵

Két kiscgazdát utaltak az összeférhetlenségi bizottság elé, egyikük ügyét, mivel mandátumáról lemondott, nem tárgyalták, Eröss Jánost megfosztották képviselői megbízatásától.⁵⁶

Nemzeti Parasztpárt

Az NPP esetében a kiscgazdákéhoz hasonló „földindulást” nem tapasztaltunk. A 36 képviselő közül csak hatan mondtak le mandátumukról, de ennek okát is csupán két esetben lehet az NPP politikájából való kiábrándulással magyarázni.⁵⁷ Az összeférhetlenségi bizottság szintén egy

⁵¹ Rácz Lajos i. m. 180.

⁵² Dancs József i. m. 325.

⁵³ Antall József, Barcs Sándor, Bognár József, Csala István, Dinnyés Lajos, Dobi István, Dulin Jenő, Filó Sámuel, Gaál Ferenc, Guba Mihály, Gyöngyösi János, Huszti Dénes, Katona Jenő, Kiss Gergely, Mihályfi Ernő, Z. Nagy Ferenc, Ortutay Gyula, Pesta László, Reök Iván, Szentiványi Lajos.

⁵⁴ Barcs Sándor, Bognár József, Dinnyés Lajos, Dobi István, Mihályfi Ernő, Pesta László, Szentiványi Lajos, Z. Nagy Ferenc.

⁵⁵ A kérdőívről tudhattuk meg, hogy egy képviselő kommunista párttagságát 1946-ra igazolták vissza, egy személy pedig megemlítette, hogy 1945-ben az MKP-ba kívánt belépni, de a helyi kommunisták tanácsára az FKgP szervezetében maradt.

⁵⁶ 1946/XXVI tc. 8 §, Eröss János betegszabadság címén hathavi szabadságot kér 1948 márciusában, de az országgyűlés kéréséhez nem járult hozzá.

⁵⁷ Illyés Gyula és Mikita István.

személynél hozott elmarasztaló ítéletet. Az NPP vezetősége sokkal egységesebb volt már 1947-ben mint a kisgazdáké, és ha létezett is „harmadikutas” koncepció, azzal 1948 elejére leszámoltak. A párt tudomásul vette a politikai életben végbement változásokat, de ez 1947 őszétől 1948 nyaráig még nem jelentett egyet a teljes passzivitásba szorulásal. Az NPP ekkor óriási propagandát fejt ki a paraszti érdekképviselet, a közigazgatási reform és a szövetkezeti program területén. 1948 második felére a párt újabb és újabb tisztogatási kampányon esik át, de pártként való megmaradását ez sem biztosítja.⁵⁸

Az NPP 1947–48 folyamán több ízben felvetette a demokratikus pártok népfrejt jellegű együttműködésének kérdését. Erdei a népi egységet valóságos népmozgalomra, öntevékeny tömegbázisra akarta építeni. Szándéka nem vált valóra, helyette az NPP az 1949-es választásokkor viszonylag nagyszámú képviselőt delegálhatott az országgyűlésbe. Csak az 1947-es képviselők közül húszan őrzik meg parlamenti tagságukat. A szegényparasztból lett funkcionáriusok, a gyórfyfűsták, Erdei, Darvas, Veres még maradnak a törvényhozásban, de hiányoznak a parasztközül azok, akik valaha Kovács Imre felé hajlottak, valamint Illyés, Jócsik Lajos és B. Farkas Ferenc. A húszas szám 1953-ban tízre csökken. A jelölések elmaradására az egyik képviselő a következő magyarázatot találta: megkezdődött a parlament felrűssítése.⁵⁹ Valójában a parasztpárti tagság is több bizalmatlanságot mint bizalmat keltett az MDP-ban, a látszat fenntartásához pedig elegendő volt az a néhány személy, aki helyet foglalt a parlament széksoraiban.

Az eddigiek összegzését végezzék el az alábbi szám adatok. 1949 májusáig 109 képviselői pálya török meg; ebből 61 személyt megfosztanak mandátumától, 48 képviselő maga mond le megbízatásáról. 87 pályának nem lesz folytatása 1949-ben. 48 képviselő politikailag aktív marad, 1953-ban számuk 20-ra csökken.

A fejezet elején feltett kérdésekre a következőket tudjuk válaszolni. 1948–49 folyamán kiderült, hogy a proletárdiktatúra rendszere nem tolerálja az olyan ellenzéki pártokat, melyek nyíltan a koalíció programjától eltérő elképzeléseket hirdetnek. Az valójában lényegtelen volt, hogy a „mássság” egy konzervatív, esetleg reakciós felfogást takart, vagy csak ütemében, realitási fokában különbözött a koalíció programjától.

A saját 1947-es célkitűzéseiket feladó pártok (FKgP, NPP, FMDP, MRP) 1949-re alárendelik magukat az MDP-nak, tagjai lesznek ugyan az új „népfrejt-szervezetnek”, de politikai tényezőként fokozatosan megszűnnek létezni. Helyzetük paradoxonja – utólag visszatekintve – az, hogy a munkásosztály vezető szerepének elismerésével – az adott belpolitikai lehetőségek mellett, és a meglévő nemzetközi környezetben – akaratlanul is lemondtak a tényleges – önálló pártként folytatott vagy népfrejtos – politikai tevékenység működési feltételéről.

A koalíciós pártok és a nagy ellenzéki pártok képviselőinek közéleti kilátása 1949 után annyiban különbözött, hogy míg a „népfrejt” keretében szövetségre lépett pártok tagjai közül néhány személyre (1949-ben 48, 1953-ban 20) szüksége volt a hatalomnak, az ellenzékiek eleve kiestek ebből a körből. Annyiban viszont hasonló volt állásuk, hogy a volt koalíciós pártok képviselői is rajtuk kívül álló erők döntése alapján folytathatták csak közéleti tevékenységüket.

⁵⁸ A párt tevékenységének megszűnése nem jelentett mindenkinek konfliktust. Az egyik képviselő beszélgetésünkön, visszaemlékezve az egypártrendszer bevezetésére, úgy magyarázta akkori felfogását, hogy számára 1949-ben is az a forradalom folytatódott, mely a felszabadulással vette kezdetét. Annyi volt csak a különbség, hogy nem az NPP-ben, hanem az MDP-ben dolgozott tovább. A párt fiatal vezetői közül valószínűleg többen is így értékelték helyzetüket, de túlzás volna ezt a beállítódást általános érvényűnek tekinteni.

⁵⁹ Válóci János válasza arra a kérdésre, milyen körülmények között és mikor szűnt meg képviselősége.

Az életutak állomásai 1947–53

A népi demokrácia és a proletárdiktatúra ellenfeleit 1949-re kiszorították a politikai életből. De a korabeli viszonyok ezen a szinten nem jutottak nyugvópontra már csak azért sem, mivel a proletárdiktatúra értelmezése az 1949–53. közötti időszakra jórészt a külső és a belső ellenséggel szemben alkalmazott erőszakra szűkölt le.⁶⁰ Kitérült viszont az ellenség fogalma. Az MFP és a DNP tagjai idesorolódtak, de az éberség nem állt meg a volt koalíciós pártok határánál. A politika eszközeiben történt váltásra az emigrációs hullám volt az egyik válasz, de az itthon maradtak élete is ad fogódzót ahhoz, hogy az ötvenes évek első felének légkörét tények alapján érzékeltethessük.

Emigráció 1947–49

Az életpályák egy részének tipikus állomása az ország elhagyása. Ismeretünk ezen a téren sem teljes, az általunk használt számnál többen emigráltak, de a kivándorlás tényét csak 29 esetben tudjuk bizonyítani. A távozásokra 1947 őszétől 1949 közepéig került sor, de a legtöbben 1948–49-ben lépik át a határt.

*11. táblázat**Az emigrált képviselők pártmegoszlása*

A pártok neve	DNP	MFP	FMDP	FKgP	NPP	PDP	MRP	KNT	Összesen
Az emigráltak száma	10	7	4	3	2	1	1	1	29

A 11. táblázat adataiból az derül ki, hogy 1949-re a nagy ellenzéki pártok képviselői számára szűkölt be a tér annyira, hogy a DNP-ből tízen, az MFP-ből heten emigráltak. A történeti irodalom alapján behatárolhatjuk, hogy az emigrált Barankovics-párti képviselők a párton belül mely szárnyhoz tartoztak. E besorolás azt az állítást engedi meg, hogy a képviselők elsősorban néppárti tagságuk, és csak másodsorban konkrét nézeteik esetleges következménye elől menekültek. Az FMDP-ből és az NPP-ből Kovács Imre hívei hagyták el Magyarországot. A kisgazdapárt politikusai ugyan nagy számban fordítottak hátat a nyilvános szereplésnek, de csak hárman emigráltak. Erőss János esetében ez az elhatározás részben érthető, hiszen 1947-ben lépéseket próbál tenni az FKgP további balratolódása megakadályozása érdekében, így várható a személye elleni határozott fellépés valamilyen formája. Kevésbé magyarázható Nyárádi Miklós távozása.⁶¹ Az emigráció ténye mögött egyrészt a hazai viszonyok el nem fogadása áll, de a képviselők többsége konkrét veszély, letartóztatás elől menekült. Négy személynél ez kiderül a mentelmi bizottsághoz benyújtott kiadatási kérelemből, melyet köztársaságellenes összekövés vádjára alapoztak.⁶² A politikai rendőrség egyre

⁶⁰ „Az imperialisták ügynökeinek ártalmatlanná tétele, a belső osztályellenség elnyomása nem mellékes dolog, hanem feltétele a szocialista építőmunkának. Ezenkívül azzal is tisztában kell lennünk, hogy jöhetnek olyan fordulatai a fejlődésnek, amikor a proletárdiktatúra főfunkciója a külső és belső ellenséggel szemben alkalmazott erőszak lesz.” Révai József i. m. 517.

⁶¹ Pártay Tivadar visszaemlékezésében ugyanis azt mondja Nyárádiról, hogy jó kapcsolatban volt Rákossival. (260) A harmadik emigrált kisgazda a baloldali Gulácsy György. Nem tér vissza diplomáciai szolgálatából. Dancs József idézett könyvében úgy emlékezik meg róla, hogy ő is felkerült 1948-ban az eltávolítandók listájára.

⁶² Mikita István távozására pedig a következő magyarázatot adhatjuk: „1948-ban lemondtam, mert megfenyegettek. Belekevertek egy személyes galád ügybe... le akartak tartóztatni koholt vádak alapján. (Az emigrációból visszatértem után 1961-ben tisztázódott ügyem, Erdei Ferenc igen

erőteljesebb bevetésén túl Rákosiék taktikájához az is hozzátartozott, hogy a veszélyesnek ítélt képviselőket – különböző csatornákon keresztül – maguk szőlították fel távozásra.^{6 3}

A nem munkáspárti képviselők és a kor igazságszolgáltatása

A képviselők egy része ellen vádat emeltek és elítélték őket (18) másokat (5) internáltak. (12. táblázat)

12. táblázat

Az elítélt és internált képviselők száma (a 141 teljes életrajz alapján)

A pártok nevei	MFP	DNP	KNT	PDP	MRP	FKgP	NPP	FMDP	Összesen
Izgatás, államellenes összeesküvés, haza- árulás, kémkedés	5	2	2	–	–	2	–	–	11
Gazdasági büntény	2	5	–	–	–	–	–	–	7
Internálás	1	2	–	–	–	2	–	–	5

Az izgatás, államellenes összeesküvés és hazaárulás vádjában elítéltek (11) büntetése 1-től 12 évig terjedő szabadságvesztés volt. A perekre két periódusban került sor. Öt esetben 1948–49-ben hirdettek ítéletet,^{6 4} és az akkor lefolytatott eljárások szorosan kapcsolódtak a politikai ellenfelek közvetlen felszámolásához, illetve a Mindszenty-perhez. A másik 6 ügy 1950 és 1953 januárja között zajlott le.^{6 5} Az ítéletek ismét a két nagy ellenzéki pártot érintették, de volt két Slachta-párti és két kisgazda is az elítéltek között.

A gazdasági büntett elkövetése vádjában lefolytatott eljárásmindegyike (7) az ötvenes évekre esett, és parasztokat sújtott. Az ítéletek szerint a beszolgáltatás sikerét terményük egy részének visszatartásával, illetve gondatlan kezelésével veszélyeztették. Büntetésük 2–6 hónapig terjedő börtön volt. A mulasztók felelősségre vonása mögött az az elv húzódik meg, hogy az MDP a szaporodó gazdasági nehézségeket politikai okokra vezette vissza.

A kor internálási gyakorlata megengedte, hogy a népköztársaság létére veszélyesnek ítélt személyeket akkor is megfosszák szabadságuktól, ha már letöltötték büntetésüket,^{6 6} vagy ha az illetőt a bíróság jogerősen felmentette. Így fordulhatott elő, hogy 4 képviselőt 2–4 évig terjedő időre internálótáborban tartottak.^{6 7}

sajnálta, hogy nem nézett utána alaposabban.)” Az idézet a kérdőívről való. Azért került ismertetésre, mert az országot elhagyók közül feltehetően többen is kaptak hasonló figyelemztetést környezetüktől.

^{6 3}Pártay Tivadar visszaemlékezésében tesz arról említést, hogy Rákosi az egyik képviselőn keresztül felszólította, vagy hagyja el az országot – viheti vagyonát is –, vagy pedig fogadja el a rendszert és maradjon aktív politikus. Pártay Tivadar visszautasította mindkét ajánlatot.

^{6 4}Adorján József, Gróh József, Kisházi Mihály, Falcione Kálmán, Matheovits Ferenc.

^{6 5}Vaszkó Mihály, Futó Dezső, Barkóczy József, Zsedényi Béla, Komlós Imre, Hódy György.

^{6 6}Falcione Kálmánt öt év börtönbüntetés letöltése után még egy évre internáltak Hajdúbagason.

^{6 7}Bakó Sándor, Pártay Tivadar, Pörnczy József, Balogh András. „Minthogy a fenti (Bakó Sándort az 1946/VII tc. alatti büntény elkövetésével gyanúsították) cselekményei bizonyítékok hiányában perrendszerűen nem bizonyíthatók, s a további nyomozás elrendelése esetén sem várható eredmény, és mert alaposan feltehető, hogy szabadon hagyása esetén a közrend és közbiztonság szempontjából aggályos, gazdasági okokból káros tevékenységet folytatna, rendőrhatalósági őrizet alá helyeztem. Debrecen, 1951. jún. 21.” Bakó Sándor véghatározatának eredeti példánya hozzátartozói birtokában található.

A táblázatból kitűnik, hogy az NPP-t, az FMDP-t, az MRP-t és a PDP-t elkerülte a kor igazságszolgáltatása. Ennek egyrészt az volt az oka, hogy e pártokat 1947–48 folyamán elhagyták azok a személyek, akik veszélyt jelentettek a proletárdiktatúra kiépítésére, másrészt ha a képviselőknek voltak is fenntartásaik a rendszerrel szemben, azt a parlament feloszlásakor csendes visszavonulásukkal fejezték ki.

Az elélt és internált képviselők politikai beállítottságát ismerve úgy látjuk, hogy a jelzett időszakban nem kellett ahhoz jobboldalinak lenni, hogy valakit bíróság elé állítsanak. Pregnáns példaként említhetjük Vaszkó Mihály személyét, aki a kisgazdapárt szegényparasztjaihoz tartozott, és akit állítólagos összeesküvés miatt 5 évre ítélték el 1953 januárjában. Amennyire hibás eltúlozni az internáltak és börtönbe vetettek számát, olyannyira nem feledkezhetünk meg arról, hogy a kor kimondatlanul *büntethetőnek tartotta* a polgári pártokhoz és a kisgazdapárthoz való tartozást. Hogy a lehetőséggel mennyiben éltek, abba a képviselők környezete, a helyi politikai nagyságok jóindulata sokban belejátszott.

A képviselők jövedelemforrása 1947–53

A 141 pályaképet végül abból a szempontból vesszük sorra, hogy a képviselők milyen munkával biztosították maguk és családjuk megélhetési szükségleteit, és hogy politikai tevékenységük éveikhez viszonyítva emelkedés vagy süllyedés lett-e osztályrészük 1949–53 között.

Demokrata Néppárt

A párt Magyarországon maradt képviselői (a 31 teljes életrajzhoz viszonyítva 29) miután befejezték politikai pályafutásukat, egy kivételével⁶ megpróbálták visszatérni eredeti foglalkozásukhoz. Tizennégyen önálló gazdaként dolgoztak, 1953-ig nem léptek termelőszövetkezetbe. Életkörülményeik alakulása a rájuk kirótt beszolgáltatás teljesítésétől függött. Akiket kuláknak minősítettek, azok a progresszív adóztatás következményeivel szemben földjük egy részének felajánlásával védekeztek. De előfordult az is, hogy gazdasági bűncselekményben való részességük lett hivatkozási alap házuk, földjük elvételéhez. A 14 gazdálkodó közül ötnek nem volt dolga az igazságszolgáltatással, ők a kisebb birtokosok, és ha nehézségek árán is, de eleget tudtak tenni beszolgáltatási kötelezettségüknek. Egyikük, a növekvő terhek miatt mégis, felhagy a földműveléssel, és az iparba megy el dolgozni.

A párt három pedagógusa közül csak Berkes János gyakorolhatta hivatását. Bodnár Jánost és Csépe Jenőt felfüggesztik állásából arra hivatkozva, hogy népellenes, ellenzéki magatartást folytatnak, de az indokok között a Barankovics-párthoz való tartozásuk is megtalálható. A párt ügyvédei jogi pályán maradnak, Mihelics Vid az Új Embert szerkeszti, míg ketten a tudományok zárt világába vonulnak vissza (Bálint Sándor, Eckhardt Sándor). A párt iparúzó képviselője 1950-ig működhet, akkor bevonják engedélyét, és hogy megélhessen, képzettségét messze alulmúló munkára kényszerül.⁶ Rónay György írószövetségi tagságát veszíti el. Az a három képviselő, aki a KALOT-ban töltött be funkciót, 1949 után csak alkalmi, illetve segédmunkát vállalhatott.

A DNP képviselői számára az 1949–53-ig tartó időszak szakmai téren a lehetőségek beszűkülését hozta.

Magyar Függetlenségi Párt

A 21 képviselő közül 11 személy pályája 1950-re lezárul, egyrészt emigrálásuk (3), másrészt elhalálozásuk (4) következtében, harmadsorban pedig mivel börtönbüntetésüket töltik (4).

⁶ Matheovits Ferenc ekkor már börtönbüntetését töltötte.

⁶ Szabados Pálnak konfekcióüzeme volt, iparengedélye bevonása után portásként dolgozott egy horgásztanyán.

A jelzett évek a visszavonulás évei. 1949-ben hárman vannak nyugállományban, de Vásáry István, volt pénzügyminiszter jövedelmét megvonják. Öten földművelést folytatnak, vállalva az ebből fakadó nehézségeket is. Egyedül Acsay Tihamérról kaptuk azt az információt, hogy 1947-et követően is képzettségének megfelelően dolgozott, ítéltáblai bíró, mígnem őt is nyugdíjazzák. „Eltűnik” Budapestről a párt lapszerkesztője, Futó Dezső.⁷⁰ Vidéken vállal munkát, először „szatócsboltjuk” jövedelméből él, majd útépítő, 1952-ben letartóztatják.

Független Magyar Demokrata Párt

A párt feloldódását követően a képviselők politikai tevékenysége a Magyar Függetlenségi Népfront tisztségeinek betöltésére (Parragi György), illetve a papi békemozgalom elindítására (Balogh István) korlátozódott. A párt képviselői visszatérnek eredeti foglalkozásukhoz, ügyvédként, lelkészként dolgoznak, vagy mint földművelők, önálló gazdák élnek. Parragi György működése a népfrontnál betöltött funkciója ellenére elszürkül; a Magyar Vasárnapnál folytatott szerkesztői munkája 1950-ben megszűnik. Kunszery Gyula pályája megtörik. Miniszterelnökségi sajtóreferensi állását elveszti, közíróként mellőzik, jövedelmét a tanítás biztosítja.

Általában azonban azt mondhatjuk, hogy az ötvenes években a Balogh-párt képviselői ellen nem használják fel korábbi párhovatartozásukat, legalábbis nem látványos formában.

Magyar Radikális Párt, Polgári Demokrata Párt

Három képviselő életét jövedelemforrásuk alapján nem vizsgálhatjuk, mivel emigráltak, illetve Zsolt Béla meghalt. A 6 pálya, egy kivételével, azt a közös vonást mutatja, hogy e valóban baloldali személyiségek teljesen perifériára szorultak. Megszűnik sajtóorgánunk (Világ, Haladás, Huszadik Század), Gelejit elbocsájtják a Magyar Nemzettől,⁷¹ Csécsy Imre pedig elveszíti nyugdíját. Kitelepítési végzést is kap, amit végül is visszavonnak. A kivétel Kende Zsigmond, 1950-től az Élelmiszeripari Minisztériumban tanácsadó, a Fővárosi Tanács Állandó Bizottságának tagja.

Méltánytalanul bánt el a kor a két párt képviselőivel, még akkor is, ha nem ők lettek a törvénytelenségek áldozatai, mert értelmiségi létük alapjaitól fosztották meg őket.

Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt

A 3 emigráns és 3 elítélt, illetve internált képviselőkön kívül a 32 életpályát a bennük levő azonosságok alapján csoportosítottuk.

Kilenc képviselő élete egyenes vonalú emelkedést mutat. Azon túl, hogy megtartották mandátumukat, ők töltik be a legmagasabb állami funkciókat is.⁷² Ha a képviselő paraszti sorból került a kisgazdapárt apparátusába, akkor az ötvenes években valamilyen állami vállalatnál nyert elhelyezést. Bereczky Albert református püspök, Dancs József pedig – ha nem is kisgazdaújságot, de – a Szabad Földet szerkeszti.

A másik csoportba azokat a képviselőket soroltuk, akik befejezve politikai működésüket, visszatértek a földműveléshez, önálló gazdálkodást folytattak (8). Az ötvenes évek újabb váltásra

⁷⁰ Hallgatolagos megállapodás alapján hagyta el a fővárost, ez volt a feltétele annak, hogy nem tartóztatják le. Futó Dezső így valóban „nyert” 5 évet.

⁷¹ Geleji Frigyesről a következő információt kaptuk: „1949-ben a Radikális Párti működése és a jugoszláviai emigráció (1919 után menekült Geleji Dezső Belgrádba) miatt a Magyar Nemzetnél felmondtak neki és gyakorlatilag minden, a szakmához tartozó helyen lehetetlenné tették az elhelyezkedését . . .”

⁷² Dobi István, Bognár József, Barcs Sándor, Mihályfi Ernő, Pesta László.

kényszeríti egy részüket. Négyen ideiglenesen elhagyják a mezőgazdaságot, egy képviselő pedig szakképzettségének megfelelően állami méntelepen nyer elhelyezést.

A következő csoportba azok a személyek sorolódtak, akik (14) 1953-ig valamilyen formában – nem szükség szerűen mindjárt 1949-ben, hanem folyamatosan 1953-ig – alacsonyabb presztízsű munkakörbe kerültek. Bár a foglalkozásuk különböző területeket ölelnek fel, azt feltétlenül meg kell jegyeznünk, hogy tízen 1947–53 között államtitkárok, miniszteriális alkalmazottak voltak. Sorsuk azzal a jelenséggel függött össze, hogy a koalíció megszűnésével az egyes pártok által delegált vezető tisztségviselők lassan kikoptak a minisztériumokból, és helyükre az MDP által megbízhatóbbnak ítélt káderek kerültek.

Nemzeti Parasztpárt

A parasztpárti képviselők foglalkozását a kisgazdákéhoz hasonló elvek szerint vesszük sorra.

Nyolc képviselőről mondhatjuk el, hogy pályája magasra ívelt, különböző állami pozíciókat és katonai tisztségeket töltöttek be.⁷³ Ha alacsonyabb fokon, de szintén államilag és vezető munkakörben alkalmaztak 9 személyt. Illyés, Veres Péter, Szabó Pál és Kamjén István az irodalomnál marad, igaz a sok megszűnő folyóirat között ott találjuk a Választ is. Ketten, befejezve politikai pályafutásukat, falujukba térnek vissza, jövedelemforrásuk nyugdíjuk. Akik közvetlenül a mezőgazdaságban maradtak (3), termelőszövetkezeti tagok lettek, pontosabban Tomasovszky Andrást elnökké választják, Kiss Lajos pedig állami gazdasági igazgatói kinevezést kap. Jócsik Lajos pályája egy nézetkülönbség után 1949-ben irányt váltott; lemond politikai és államtitkári funkciójáról, és figyelmét más munkának, a környezetvédelemnek szenteli.

A parasztpárti képviselőkről elmondhatjuk, hogy az NPP megszűnése⁷⁴ után a párt országos és helyi funkcionáriusai álláshoz jutottak, nem internálták, nem börtönözték be őket, megvolt a lehetőségük arra, hogy beilleszkedjenek az adott rendszerbe. Teljes biztonságban azonban ők sem érezhették magukat, a bizalmatlanság légköre kikezdte, kikezdhetette a parasztpárti múltat is.⁷⁵

Az utolsó fejezetben leírtakat következőképpen foglalhatjuk össze. Az MDP teljes hatalomra jutása (1949) a képviselők egy részének közéleti tevékenységére, gazdasági helyzetére, jogi biztonságára közvetlenül is negatívan hatott. Mások e hatásokat áttételesen élték meg, bizonytalanságot keltett bennük a környezetükben tapasztalt történések sora, elkedvetlenedés lépett a kezdeti, általánosnak mondható lelkesedés helyébe. Ezt kell mondanunk akkor is, ha tudjuk, a képviselők másik része egyértelmű sikernek látta 1949 után is azt, ami az országban történik; ha tudjuk, a felszabadulással induló folyamatok éppen a gazdasági-társadalmi elmaradottság felszámolását tűzték zászlajukra. 1945-ben a nemzetközi viszonyok nemcsak lehetővé tették a forradalommal felérő vátozások megindulását, hanem szerves megvalósulásukra is reményt adtak. 1949-re azonban a célok egy része módosult, a hangsúlyok áttevődtek, és a magyarországi politikai harcok külső elvárásokhoz igazodtak. Míg az új rendszer megpróbálta feloldani a Horthy-korszak, a kapitalizmus ellentmondásait, addig a saját nehézségeivel – a valóság elemzésének elmaradása miatt – nem tudott megbirkózni. Akik viszont az MDP-n kívül, még mindig potenciális szövetségesként vagy ellenségként szemlélték a viszonyokat – s erre a nem munkáspárti képviselők között egyaránt volt példa, habár az előbbire több –, akik érezték a proletárdiktatúra ellentmondásait, látták a vágyak és a valóság között mélyülő szakadékot, 1949-ben a teljes atomizáltság állapotában voltak.

⁷³ Erdei Ferenc, Darvas József, Gosztanyi János, Szücs Ferenc, Székely Béla, Nánási László, Gém Ferenc, Pál József.

⁷⁴ A párt hivatalos feloszlására nem került ugyan sor, de pártként megszűnt létezni 1949–50 folyamán.

⁷⁵ Bibó István, B. Farkas Ferencsel kapcsolatban említi, hogy egy ideig nem lehetett tudni, ki ellen fog fordulni az MDP. Végül a volt baloldali szociáldemokraták és a hazai kommunisták bebörtönzésére került sor. In: *Bibó István* összegyűjtött munkái, 3., Bern, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem 860.